

ΤΗΝΕΥΜΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΘΡΗΣΚΕΙΑ — ΕΠΙΣΤΗΜΗ — ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ — ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ — ΠΟΙΗΣΙΣ — ΤΕΧΝΗ — ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ · ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' — ΕΤΟΣ 4 (1944) — ΤΕΥΧΟΣ 18 — 23

ΑΘΗΝΑΙ 17 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1944

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

- ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ Κοσμογονία (ποίημα).
Α. Σ. Ὀδηγός τῶν φοιτητῶν τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν.
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου. Περὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος.
ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ, Καθηγητὴς Φύσις καὶ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἐξ ἐπόψεως φιλοσοφικῆς.
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Α. ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου. Παραπλήσιά τινα τῆς ἀρχαίας
Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς λογοτεχνίας.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου. Αἰσθητικαὶ θεωρίαι τοῦ Κάλβου.
ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου. Περὶ συμπληρώσεως τῶν κατὰ
συνθήκην λεγομένων συμβολικῶν βιβλίων τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας.
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου. Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ἀκριτής.
ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ, Καθηγητὴς Περὶ τινος περιέργου ἀντινομίας. Ὑποκειμενισμὸς
καὶ ἀντικειμενικὴ Ἀλήθεια.
ΑΝΔΡ. Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΑΛΑΙΟΣ Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κολόννας.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ. Κριτικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰς
διασκευὰς τῆς Ἀκριτῆδος.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΟΥΝΙΟΣ, Γυμνασιάρχης Ἀρσακείου Ἀθηνῶν Περὶ τῆς συμβολῆς τοῦ
ἱεροῦ Κλήρου εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν παλιγγενεσίαν.
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Ι. ΤΡΙΒΕΛΛΑΣ, Ἡ Ἑκάβη τοῦ Εὐριπίδου ἐν τῷ Ἑθνικῷ Θεάτρῳ.
ΕΡΡΙΚΟΣ Α. ΣΚΑΣΣΗΣ, Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Πανεπιστημιακὰ ζητήματα.
Βιβλιοκριταὶ — Ἀλληλογραφία — Ποικίλα — Γεγονότα καὶ Σχόλια

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 25,000.000

ΠΝΕΥΜΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

(Θρησκεία, Ἐπιστήμη, Φιλοσοφία, Λογοτεχνία, Ποίησις, Τέχνη, Γράμματα).

Ἰδιοκτῆτης καὶ Διευθυντής: ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ, Καθηγητής

Ἔτος ἰδρύσεως. 1941

Ἐκδίδεται τὴν 1ην ἐκάστου μηνός

Τεύχος 18 — 23: Ἀπρίλιος 1944 — Σεπτέμβριος 1944

Γραφεῖα: Διεύθυνσις, Σύνταξις: Χαρ. Τρικούπη 1, ἀριθ. τηλεφ. 22.583
Διαχειρίσις, Διεκπεραιώσις: Σταδίου 39, ἀριθ. τηλεφ. 26.676

Χρηματικά ἐμβάσματα καὶ ἐπιστολαὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὸν Διευθυντὴν
κ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΑ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΝ, δόδος Ἀγγέλου Βλάχου ἀριθ. 8, ἀριθ. τηλεφ. 25.992.

Συνδρομὴ ἑτήσια προπληρωτέα δραχ. 120.000.000. Τιμὴ φύλλου δραχ. 25.000.000.
Χειρόγραφα δημοσιεύμενα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

Δι' ἑκάστον ἐκδιδόμενον ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα ἢ λογοτεχνικὸν βιβλίον, οὗ ἀποστέλλον-
ται πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ δύο ἀντίτυπα, γίνεται ἰδιαίτερα κριτική.

Διὰ πᾶσαν διαφῆμιν ἀγγελῶν γίνεται ἰδιαίτερα συμφωνία.

Τὸ περιοδικὸν «Πνεῦμα» πωλεῖται παρ' ἅπασιν τοῖς κεντρικοῖς βιβλιοπωλείοις
καὶ κεντρικοῖς Περιπτέροις διὰ τοῦ Πρακτορείου Ἀθηνῶν.

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΕΧΟΥΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΥΒΑΡΙΣ, Ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας, καθηγητὴς τοῦ Πανε-
πιστημίου καὶ τῆς Παντείου Σχολῆς. Οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίται Λαρίσης ΔΩΡΟΘΕΟΣ, Νικοπόλεως
καὶ Πρεβέζης ΑΝΔΡΕΑΣ καὶ Κορινθίας ΜΙΧΑΗΛ. ΕΡΡΙΚΟΣ ΣΚΑΣΣΗΣ, Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου
Ἀθηνῶν. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκός. ΜΙΧΑΗΛ
ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ, Ὁμότιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ, καθηγητὴς τοῦ
Πανεπιστημίου. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΖΕΡΒΟΣ, καθηγητὴς
τοῦ Πανεπιστημίου. Πρόεδρος τῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας. ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΛΑΚΙΔΗΣ, καθηγητὴς τῆς Ἀστρονο-
μίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, Διευθυντὴς τοῦ Ἀστρονομικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν. ΒΑΣΙ-
ΛΕΙΟΣ ΒΕΛΛΑΣ, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΙΡΗΣ, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΩΡΑΣ, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΒΟΛΙΑΔΗΣ, Γενικὸς Ἐπόπτης τῶν
γραπτῶν ἀρχ. μνημείων τοῦ Κράτους. ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, π. Ἐπικ. καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς
ἱστορίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. ΣΠΥΡΙΔΩΝ Γ. ΚΟΝΤΟΣ, καθηγητὴς, πρῶην
Νομάρχης. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, Διευθυντὴς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργ. Παιδείας. ΠΑΝΑΓΙΩ-
ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ, Γυμνασιάρχης, Τμηματάρχης τῶν Ραδιοφωνικῶν Ὁμιλιῶν τοῦ Ὑπουργείου Θρησκ. καὶ Ἑθν.
Παιδείας. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ, Γεν. Διευθυντὴς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
ΑΝΝΑ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Διευθύντρια τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἀρσακείου Ἀθηνῶν. ΚΩΝ-
ΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΟΥΝΙΟΣ, Γυμνασιάρχης τοῦ Ἀρσακείου Ἀθηνῶν. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ, Γυμνασιάρχης ἐν τῷ Μεικτῷ
Γυμνασίῳ ἐν Π. Φαλήρῳ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, Διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τ. Γεν. Ἐπι-
θεωρητὴς Μ. Ἐκπαιδεύσεως. ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΤΣΟΥΡΟΣ, Διευθυντὴς τοῦ Λεοντείου Λυκείου, τ. Γεν. Ἐπι-
θεωρητὴς Μ. Ἐκπαιδεύσεως. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΩΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, καθηγητὴς. Γ. ΚΑΦΕΤΖΑΚΗΣ, καθη-
γητὴς - Λογοτέχνης. ΣΠΥΡΙΔΩΝ Φ. ΑΡΓΥΡΟΣ, δικηγόρος.

Εἰκόνες: ὑπὸ Σπυρίδωνος Βικάτου, Καθηγητοῦ τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς
Καλῶν Τεχνῶν, Δημητρίου Κράτη, Καθηγητοῦ - Ζωγράφου.

Σημείωσις: Λόγω πληθώρας ὕλης ἀφ' ἑνὸς καὶ στενότητος χώρου ἀφ' ἑτέρου, ἕνεκα τοῦ περιορισμοῦ
τῶν σελίδων τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν, τινὲς τῶν σταλείσων διατριβῶν τῶν ἀξιολόγων κ. κ. συνεργατῶν ἡμῶν
οὐ δημοσιεύθησιν προσεχῶς.

ΠΝΕΥΜΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΤΟΣ 4 (1944)
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1944

ΤΕΥΧΟΣ 18 — 23

ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ

« Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς
αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν »
Εὐαγγελιστὴς ΙΩΑΝΝΗΣ Α', 3.

Σκοτεινὸν τ' ἀχανὲς ἐξαπλοῦται,
ἐν αὐτῷ βασιλεῦ' ἐρημία
ἢ σιγὴ πρὸς τὸ σκότος ἐνοῦται
δὲν ὑπάρχει ζωὴ οὐδεμία.

Ὑπεράνω τοῦ σκότους ὑπάρχει
μέγας Νοῦς, ὃ τὸν κόσμον διέπων,
ὃ Θεός, ὃς τοῦ Σύμπαντος ἀρχεῖ,
ὃ τὰ πάντα ῥυθμίζει καὶ βλέπων.

Ὡς βροντὴ ἢ φωνὴ Του ἠκούσθη
καὶ τὸ σκότος ἀμέσως ἐσχίσθη
ὑπὸ φάους ἀδήλου ἐλούσθη
τ' ἀχανὲς καὶ τὸ πᾶν ἐφωτίσθη.

Ἰδοὺ! ναί! ἢ σκοτία ἀσπάζει,
ἐκ φωτός, ὃ τὸ χάος ἐκχύνει,
ἢ πληθὺς τῶν ἀστέρων μαρμαίρει
καὶ λαμπρὰς ἀντανγείας ἀφίνει.

Ἐν στολῇ φαινή ἀνατέλλουν
εἰς τοὺς κόσμους ζωὴ καὶ ἀστέρες
καὶ παντοῦ χαρμοσύνης ἀγγέλλουν,
ὅτι κρύπτουν Θεὸν οἱ αἰθέρες.

Μόλις ἦλθες, ἀμέσως ἐκλείπεις
τί γνωρίζων τὸν Πλάστην ἀρνείσαι;
χθὲς ποῦ ἦσο, γνωρίζεις νὰ εἶπης
κ' εἰς τὸ μέλλον ποῦ μέλλεις νὰ εἶσαι;

Μάρτιος 1944

Ὅλ' οἱ κόσμοι σοφῶς ἔχουν γίνεαι
καὶ σοφοὶ τοὺς διέπουν κανόνες
τοῦ ῥυθμοῦ του οὐδὲν παρεκκλίνει,
ἀλλὰ κύπτουν πιστοὶ οἱ αἰῶνες!

Ναί! τὸ Σύμπαν τὸ γόνυ του κλίνει
κ' ὑπ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἀνυμνεῖται,
πλὴν ὁ ἄνθρωπος μόνος ἐκκλίνει
καὶ τὸν Πλάστην αὐτοῦ ἀπαρνέται.

Ἀρνητὰ τοῦ Θεοῦ! ὄμμα ποῖον
δὲν ἐπλάσθη τὸ φῶς ἵνα βλέπῃ;
πῶς βαδίζεις τὰ ὄμματα κλείων,
ἢ ὁ πέπλος τοῦ σκότους σε σκέπει;

Ὡ, εἰς ὥραν θανάτου ὑστάτην
τὸν πανάθλιον βίον ἀφίνων,
ὅ' ἀτενίζεις ἐν ὄν' ὡς προστάτην,
πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὄμ' ἀνατείνων.

Μὴ ἀρνήσῃ, θνητέ, τὸν Θεόν σου,
ἀφ' οὗ σὺ σεαυτὸν δὲν γνωρίζεις
εἶναι φροῦδον, μηδὲν τ' αἰομόν σου
πῶς τὸν Πλάστην τολμᾷς νὰ ὑβρίζεις;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΡΑΣΧΟΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧ. Γ. ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΟΡΕΑ Ε. Π. Πρωτοῦ

ΗΜΕΡΟΜ. 22-8-88

ΑΡΙΘ. 42124

Ὁδηγὸς τῶν φοιτητῶν τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 4)

δ'. Ὅρθον εἶναι νὰ ἀρχίσῃς τὴν ἀνάγνωσιν ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἢ τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου καὶ μὴ ἀφ' ἧς αὐτὸ πρὶν φθάσῃς τὸ τέλος.

ε'. Ἀναγίνωσκε κρατῶν εἰς χεῖρας τὸ κονδύλιον καὶ σημειῶν ἐν τοῖς τετραδίοις.

φ'. Μὴ ἀναγίνωσκε πολλὰ καὶ διάφορα συγχρόνως.

ζ'. Μὴ κατεπιεσμένως, ἀλλὰ προσέχων τὸν νοῦν τοῖς γραφομένοις.

η'. Μὴ βιβλία πολὺ ἀνώτερα τῶν δυνάμεών σου.

θ'. Ἐπαναλάμβανε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν καλῶν βιβλίων πολλάκις.

ι'. Μὴ ἀπόφευγε τὰ χρήσιμα, καὶ ἐὰν κακὸν ὕψος ἔχωσι.

ια'. Μὴ δελεάζου ἐκ κενῶν ρημάτων καὶ πομπῶν φράσεων.

ιβ'. Ἀναγινώσκων τοὺς κλασσικοὺς σημειῶνε διὰ μολυβδοκονδύλου ἐν τῷ περιθώριῳ τὰ ἀκατάληπτα χωρία κατὰ τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν μετὰ δευτέραν δὲ καὶ τρίτην ἀνάγνωσιν ἐρώτησον ἄλλον περὶ τῶν ἀπόρων.

ιγ'. Προτιμότερον νὰ σπουδᾷς καλῶς μέτριον ἐγχειρίδιον, παρὰ τὸ ἀριστον κακῶς.

ιδ'. Ἐπικρίσεις καὶ περιοδικὰ συγγράμματα ἀναγινώσκων ἐνθυμοῦ, ὅτι τὰ λεγόμενα ἐνὸς ἀνθρώπου ἰδέαι εἶναι καὶ οὐχὶ τοῦ σοφωτάτου συνήθως.

ιε'. Ἐπανάλαβε τὰ μαθημάτά σου ἐν καιρῷ τῶν διακοπῶν καὶ συστημάτησον τὰ τετράδιά σου.

8. (σ. 87-88). Ὁ νοῦς ὀριμᾷ βραδύτερον παρὰ τὸ σῶμα διὸ ἡ συγγραφικὴ ἐνασχόλησις δὲν εἶναι ἔργον τοῦ φοιτητοῦ, οὐδὲ σκοπὸς τῆς φοιτήσεως αὐτοῦ· οἱ δὲ μεθοδολόγοι αὐστηρῶς παραινοῦσιν αὐτοῖς νὰ ἀπέχωνται τῆς ματαιοπονίας ταύτης καὶ μάλιστα τῆς μυθιστοριογραφίας καὶ τῆς ποιήσεως, ὅτι καταστρέφουσι δι' αὐτῶν τὸν πολὺτιμον χρόνον τῆς σπουδῆς αὐτῶν· μόνον ἐν τοῖς φροντιστηρίοις καὶ ἐν ταῖς ἰδιαιτάταις συνελεύσεσιν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν καθηγητῶν ἐπὶ ὀρισμένων ἀντικειμένων πρέπει νὰ γυμνάζωνται εἰς τὴν συγγραφικὴν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν· κατὰ δὲ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἀκαδημαϊκῆς σπουδῆς, αἰσθανθέντες ἑαυτοὺς ἱκανῶς κατῃρημένους εἰς τὴν ἐπιστήμην, δύνανται νὰ ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν λύσιν ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ὅποια αἱ πλείους Ἀκαδημαῖαι κατ' ἔτος διὰ τοὺς τοιοῦτους προκηρύττουσιν, εἰς τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἀποθλέπουσαι. Ἡ τοιαύτη ἐργασία, περιωρισμένη εἰς 6-10 τυπογραφικὰ φύλλα, εἶναι λίαν ὠφέλιμος τῷ ἐνδυναμωμένῳ φοιτητῇ. [Ἦναγκασμένος ὅμως εἶναι ὁ φοιτητὴς κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς φοιτήσεως αὐτοῦ νὰ συντάξῃ τὴν διδακτορικὴν διατριβὴν αὐτοῦ ἐκ τριῶν τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων, δι' ἧς ἐγκριθείσης γίνεται δεκτὸς εἰς ἐξέτασιν].

9. (σ. 88). Ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχουσιν ἔτι αἱ ἀνωτέρω § 150 εἰρημέναι διατριβαί, συμβουλευόμενοι τοὺς φοιτητάς, ὅπως αὐτοὶ συνεργούμενοι συμμελετῶσι καὶ συνδιαλέγονται ἐν τακταῖς ὥραις καθ' ἑβδομάδα περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἀντικειμένων, οὐχὶ ἀλλοτρίων τῆς σπουδῆς αὐτῶν. Πολὺ δὲ τὸ χρήσιμον παρέχουσιν αὐταὶ μάλιστα τοῖς προπαρασκευαζομένοις εἰς ἐξέτασιν. Τὰ δὲ ἀντικείμενα τούτων πρέπει νὰ ἐξετάζωνται πολυειδῶς κατὰ διάφορον ἔποσιν καὶ ὑπὸ διαφόρους ἐρωτήσεις. Οὕτω δὲ ἐνριζώνουσι μὲν αἱ ζητούμεναι ἰδέαι εἰς τὸν νοῦν τοῦ σπουδαστοῦ, γεννῶσι δὲ καὶ ἄλλας.

10. (σ. 91). Ὅποια καθόλου πρέπει νὰ εἶναι ἡ διαγωγή τοῦ φοιτητοῦ ἐξάγεται ἐκ τῶν εἰρημένων ἀνωτέρως περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἐπιστήμονος· ἦγουν τοιαύτη, ὥστε νὰ ὑπόκειται παράδειγμα ἠθικῆς τοῖς ἀπαιδευτοῖς· δὲν θὰ ψευδῇ λοιπὸν ὁ φοιτητὴς, οὐδὲ θὰ ἀδικήσῃ, οὐδὲ θὰ ὑβρίσῃ, οὐδὲ θὰ πράξῃ τι ἀτοπον πρὸς κατασχύνῃν ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης γινώσκων, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράττοντες πρῶτον καὶ μάλιστα ἑαυτοὺς ἀδικοῦσιν, ἀλλὰ θὰ φέρῃται οὕτω καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, ὡς ὑπὸ πάντων βλεπόμενος καὶ δακτυλοδεικτούμενος.

11. (σ. 91). Πρὸς τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ πρέπει νὰ φέρεται μὲ σέβας, νὰ χαιρετᾷ καὶ προσαγορεύῃ αὐτοὺς ἱλαρῶς καὶ παντὶ τρόπῳ νὰ δεικνύῃ τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ· μὴ δὲ νὰ φαντάζεται, ὡς οἱ μωροὶ, ὅτι, ἐπειδὴ μισθοδοτοῦνται παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, περιττὴ πᾶσα περαιτέρω εὐγνωμοσύνη· διότι τὴν συνείδησιν τοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ ἔργῳ οὐδεὶς ἄλλος μισθὸς ἀνταμείβει παρὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν μαθητῶν· ἐγὼ δὲ εἰς τοῦτο παραδείγματα τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ξενοφῶνα, οἵτινες ἀνέγραψαν τῷ διδασκάλῳ καὶ τὰς ἰδέας αὐτῶν τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις καίπερ χρηματικῶς ἀνταμείψας ὡς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, ὅμως ἐθαύμαζε καὶ ἠγάπα αὐτὸν οὐχ ἥττον τοῦ πατρός, ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν, ὡς αὐτὸς ἔλεγε (Πλούτ. ἐν Ἀλεξ. η').

12. (σ. 91-92). Πρὸς δὲ τοὺς συμφοιτητάς αὐτοῦ πρέπει νὰ φέρεται ὡς ἀδελφὸς καὶ συνεργάτης, οὐ μόνον κατὰ τὸν χρόνον τῆς φοιτήσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα· διότι μετ' αὐτῶν θὰ συνεργασθῇ εἰς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος· πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγῃ τὴν συναναστροφὴν τῶν κακῶν, χωρὶς νὰ κἀμνη αὐτοὺς ἐχθροὺς, νὰ θηρεύῃ δὲ τὴν φιλίαν τῶν ἀγαθῶν καὶ, ἀφοῦ ἀπαξ συσχετισθῇ, διὰ μικρὰ μὲν αἰτία νὰ μὴ τὴν διαλύῃ εὐκόλως, διὰ μεγάλα δὲ εἰρηνικῶς.

13. (σ. 92). Πρὸς τὰς ἀρχάς πρέπει μάλιστα ὁ φοιτητὴς νὰ δεικνύῃ σέβας μέγιστον, πειθόμενος τοῖς νόμοις ὡς ἀρνίον καὶ τιμῶν τοὺς ἔχοντας αὐτάς, καὶ ἀνὰ τύχῃσιν ἀνάξιοι· διότι αἱ ἐπικρίσεις τῶν τοιούτων δὲν εἶναι τοῦ φοιτητοῦ ἔργον. Τὸ δὲ ἀναμενέσθαι εἰς πολιτικά κόμματα καὶ εἰς ἐταίρειας στασιαστικὰς ἐμφαίνει κουφότητα νοῦ μεγίστην καὶ μεγίστης τιμωρίας ἀξίαν. Τὰ πολιτικὰ πράγματα ὁ φοιτητὴς πρέπει νὰ θεωρῇ ὅλως ἀλλότρια τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἢ νὰ πᾶσαν ἀνάγκη νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ· ὅς ἐπέχῃ δὲ καὶ ὅς προπαρασκευάζῃ ἑαυτὸν, ὅπως ποτὲ αὐτὸς ἀρχὼν γενόμενος ὠφελήσῃ περισσότερον τῶν πρὸ αὐτοῦ.

14. (σ. 92-93). Καὶ τὰ θρησκευτικὰ δὲ καθήκοντα ὁ φοιτητὴς δὲν πρέπει νὰ παραμελήσῃ χάριν τῆς ἐπιστήμης· διότι ἡ ἐπιστήμη ἀνευ θρησκείας εἶναι μωρία παρὰ τῷ Θεῷ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ νόμος ἐξήρεσεν αὐτῷ τὴν Κυριακὴν καὶ τινὰς ἑορτάς· ταύτας λοιπὸν πρέπει νὰ ἀγιάζῃ πορευόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἢ, ὁσάκις ἀνὰ κωλύεται, ἀναγινώσκων τὴν Γραφὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ προσευχόμενος. Καθὼς δὲ διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐπιστήμης θὰ ἔχῃ ὀρισμένον πρόγραμμα, οὕτω καὶ διὰ τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν πρέπει κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας νὰ ἔχῃ μίαν ὥραν ὀρισμένην εἰς ἀνάγνωσιν τῆς ἱερᾶς Γραφῆς καὶ ἄλλας εἰς ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων, μάλιστα πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱοὶ Χρυσόστομος, Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Γρηγόριοι κ.τ.λ.

(Ἔπεται συνέχεια)

A. Σ.

Περὶ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ δράματος

ὑπὸ ΑΝΤΩΝΙΟΥ Χ. ΧΑΤΖΗ, τακτ. καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 10)

5. *χρησμοφδός* (<οὐσ. *χρησμός*+οὐσ. *φδός*) = ὁ χρησμοῦ (¹) αἰδός-φδός (²) (λοφοκλ. καὶ ἐπιγρ.) πβ. καὶ κατωτέρω.

6. *ψαλμοφδός* (<οὐσ. *ψαλμός*+οὐσ. *φδός*) = ὁ ψαλμοῦ αἰδός-φδός (Κλήμ. Ἀλεξ.).

7. *ἱμαιδός* (<οὐσ. *ἱμαῖον* [ἐνν. *μέλος* ἢ *ἄσμα*] (³) +οὐσ. *φδός*) = ὁ ἱμαίου αἰδός-φδός (Πολυδ. καὶ Ἡσύχ.).

8. *ποικιλωδός* (<οὐσ. *ποικίλον* (⁴) [ἐνν. *αἶνιγμα* (⁵)] +οὐσ. *φδός*) = ἡ περίπλοκον αἶνιγμα προβάλλουσα (ἔδουσα) Σοφοκλ. Οἰδ. τύρανν 130.

9. *μουσφδός* (<οὐσ. *μουσα* [=ἄσμα]+οὐσ. *φδός*) = ὁ μούσης αἰδός-φδός, ὁ μελωδός (Μανέθων).

10. **λινφδός* (<οὐσ. *λινος* [=ἄσμα] (⁶) +οὐσ. *φδός*) - *λινφδία* (παρὰ τῷ Σχολ. Ὁμηρ. Ἰλ. Σ 570). Προφανῶς **λινφδός* = ὁ τοῦ λίνου (αἰδός-) φδός.

11. *λυσίφδός* (<οὐσ. *λύσιος*+οὐσ. *φδός*) = ὁ τοῦ λυσίου αἰδός-φδός. *Λύσιος* εἶναι ἐπὶ κλησις τοῦ θεοῦ Διονύσου καὶ *εἶτα κατ' ἐμὲ ἄσμα* πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου-Λυσίου· πβ. ἄσματα *παιάν* (1. θεὸς Παιάν, 2. ἄσμα, ὁ παιάν'), *ἱακχος* (1. θεὸς Ἥρωος Ἰακχος, 2. φδὴ), *διθύραμβος* (1. θεὸς (⁷), 2. ἄσμα), *Διτινέρας* ἢ *Διτινέρας* (υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Μίδου καὶ φδὴ τῶν θεριστῶν, πβ. Ἀθην. καὶ Θεόκρ.), *Μανέρας* (υἱὸς τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου καὶ ἄσμα θρηνητικόν), *Ἀρμόδιος* («τὸν Ἀρμόδιον ἄσεται» παρ' Ἀριστοφάν.

(1) Οἱ χρησμοὶ ἦσαν ἑμμετροί.

(2) Πβ. *χρησμοῦν αἰδός* παρ' Εὐριπίδῃ.

(3) *ἱμαῖον* (καὶ *ἱμαῖος*) εἶναι κατὰ τὸ Σουΐδαν «τὸ ἐπὶ τῇ ἀντλήσει λεγόμενον, παρὰ τὸ *ἱμᾶν*· οἱ δὲ τὸ μυλωθρικόν» πβ. καὶ Ἡσύχιον.

(4) = περίπλοκον.

(5) Τοῦτο ὁ Σοφοκλῆς νοεῖ *ἑμμετρον*· τὰ αἰνύματα ἦσαν καὶ εἶναι ἑμμετρα. Πβ. *αἰνιγματωδός* (Π 1).

(6) Περὶ τοῦ ἄσματος τούτου καὶ περὶ τοῦ δῆθεν ποιητοῦ λίνου πβ. Schmid-Stählin, ἔ. ἀ. I 1 σ. 53, 10.

(7) Πβ. Christ-Schmid, ἔ. ἀ. I^o (1912) σ. 260, σημ. 2. Πβ. καὶ *Παιήων-παιήων*.

(8) Ὁ Βάκχος ἐκαλεῖτο καὶ *Διθύραμβος*· τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι συνήψαν πρὸς τὸ ἐπιθετον *διθύραος* (ἢ) καὶ ἔπλασαν τὸν μῦθον περὶ τῆς διπλῆς γεννήσεως τοῦ Διονύσου· ἀλλὰ ἡ μακρότης τοῦ ἐν τῇ λέξει *Διθύραμβος* καὶ τὸ τέλος τῆς λέξεως εἰς *-αμβος* ἐμποδίζουσιν ἡμᾶς ἰσχυρῶς νὰ δεχθῶμεν τὴν μῶραν ἐτυμολογίαν τῶν ἀρχαίων· ἡ λέξις κατὰ τινὰς οὐχὶ ἐλληνικὴ (πβ. É. Boisacq, Dictionn. étymol. langu. Grecq. λ. *διθύραμβος*). Πβ. J. Wackernagel, Rhein. Mus. 45 (1890) σ. 482, Christ-Schmid ἔ. ἀ. I^o σ. 160, 5. Ὁ O. Crusius, PWRE, V 1 σ. 1204, 46, πλανᾷται.

Ἀχαρν. 980 °), *Ἀρπαλύκη* (παρθένος καὶ ἄσμα· πβ. Ἀθην. ΙΔ' 619 e)· πβ. καὶ *ἱαμβος* ἀνωτ. σ. 9 σημ. 4. Πβ. ὅτι καὶ νῦν ὅμοια ἔχει πλάσει ἡ Νέα ἐλληνικὴ γλῶσσα ὀνόματα ἄσμάτων: «ὁ ἀετός», «ὁ πεῦκος», «ἡ λεμονεά», «ἡ ἔτα» (=τὸ δένδρον ἢ ἱτέα), «ἡ νεραντζούλα (δένδρον)», «ὁ Κατσαντώνης», «ὁ Γέρω-Δῆμος», «ὁ Ἀϊ-Βασίλης», «ὁ βράχος», «ὁ Δεάνδρος» κ. ἄ. π. Πβ. καὶ φράσεις «τραγουδῶ τὸν ἀετόν» (¹), «τραγουδῶ τὸν πεῦκο» (²) (=ἔξω τὸ εἰς τὸν ἀετόν, τὸ εἰς τὸν πεῦκον ἀναφερόμενον ἄσμα), «τραγουδῶ τὸν Κατσαντώνη», «τραγουδῶ τὸν Γέρω-Δῆμον» (³), «τραγουδῶ τὸν βράχο» κ. τ. λ.

Ἐν τέλει παρατηρῶ, ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς ἐρμηνεύει τὸ ὄνομα *λυσίφδός* ὁ Στράβων 648 (*Λύσιος*+φδός)· οἱ *λυσίφδοι* ἦσαν ὑποκριταὶ (ὡς οἱ τραγωδοὶ καὶ οἱ κωμικοὶ, οἵτινες ἀρχικῶς ἦσαν αἰδοὶ-χορευταί)· πβ. Ἀθην. 211 c καὶ 620 e· προσέτι ὑπομνήσκω, ὅτι *Λύσιος* ἀπλῶς ἐκαλεῖτο ὁ Διόνυσος καὶ ἐν Σικυῶνι τῆς Πελοποννήσου (Παυσαν. 2, 7, 6) (⁴).

12. *φαλλφδός* (<οὐσ. *φαλλός*+οὐσ. *φδός*) = ὁ τοῦ φαλλοῦ (⁵) αἰδός-φδός, ὁ τὸ φαλλικόν (=ἄσμα) ἄδων· Attil. Fortun. ἐν Gramm. Latin. (ed. Keil) VI σ. 293, 23. Κατ' ἐμὲ τὸ α' συνθ. *φαλλός* δηλοῖ ἀσφαλῶς ἄσμα· πβ. *ἰθύφαλλος* (*ἰθύς* [=εὐθύς=ἐντεταμένος]+*φαλλός*) = ἄσμα· κατὰ τὸν Ἡσύχιον *ἰθύφαλλος* = 1. «τὸ ἐντεταμένον αἰδοῖον», 2. «ποιήμα τὸ ἐπὶ τῷ ἱσταμένῳ φαλλῷ ᾄδόμενον». Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἡσύχιου στηρίζει ἄριστα τὴν ἐμὴν θεωρίαν.

(9) Πβ. καὶ Ἡσύχιον: «*ἀρμόδιον μέλος*· μέτρον· γραπτέον»· «*Ἀρμόδιον*· μέλος [μέτρον]»· ὁ προσθεὶς τὴν λέξιν *μέτρον* βεβαίως εἶχε· ὑπ' ὅσιν χωρίον ἀρχαίου συγγραφέως, ἐνθα ἡ λέξις αὕτη παρετίθετο ὡς συνώνυμός πως τῇ λ. *μέλος*· πβ. π. χ. Πλάτων. Πολιτ. 607 D «ἐν μέλει ἢ τινὶ ἄλλῳ μέτρῳ»· ἢ λ. *Ἀρμόδιον* καὶ ἐνταῦθα εἶναι πῶσεως αἰτιατικῆς (ὁ Ἡσύχιος πιθανώτατα ἐρμηνεύει τὴν παρ' Ἀριστοφάνει λέξιν!). Ἡ παραδεδομένη γραφή (*ἀρμόδιον μέλος* = *μέτρον*) εἶναι ἀκατανόητος.

(10) Ἀρχή: «*ἕνας ἀετός καθότανε* κ.τ.λ.» δηλ. γίνεται λόγος περὶ αἰετοῦ τινος.

(11) Ὁμοίως ὁ ἀρχαῖος τραγωδὸς «*ἦδε τὸν τραγόν* [ἄσμα]»!

(12) Ὁμοίως καὶ ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ ἐλληνικῇ γλώσσῃ: πβ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 980 «τὸν Ἀρμόδιον ἄσεται»!

(13) Δύναται ἴσως καὶ ἡ λ. *λυσίφδός* νὰ εἶναι μόνον πελοποννησιακὴ.

(14) Πβ. περὶ τοῦ φαλλοῦ ἀνωτέρω σ. 6· Ὁ φαλλός, ὡς θὰ εἴπω καὶ κατωτέρω, εἶναι ὁμοίωμα ἐντεταμένου (Ἡσύχ.) ἀνδρικοῦ αἰδοῖου κατασκευαζόμενον ἐκ ξύλου (ἀγρίας) συκῆς (ἐρινεοῦ).

Παραπλήσιά τινα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς λογοτεχνίας

ὑπὸ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Α. ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΥ, Τακτ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἀσχέτως πρὸς ἀλλήλας ἀμφοτέραι αἱ λογοτεχνίαι ἔχουσιν οὐχὶ ὀλίγα παραπλήσια, ἅτινα ἐρμηνεύονται, ὅτι προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς ψυχικῆς διαθέσεως καὶ σκέψεως.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑβραϊκὴ λογοτεχνία μετεφράσθη ἤδη πρὸ Χριστοῦ εἰς τὴν τότε λεγομένην Κοινὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τῶν Ο΄, δυνάμεθα νὰ ἀναγινώσκωμεν αὐτὴν ἑλληνιστί, προσφεύγοντες ἐνίοτε καὶ εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν πρότυπον, ὅπως βλέπωμεν, πῶς ἀπέδωκάν τινα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν οἱ μεταφράσται, οἵτινες ἐν τισιν εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν ῥήσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τοῦτου δὲ προσάγομεν τὸ μαρτύριον τὸδε.

Α΄.

Ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ ΡΓ΄ ψαλμῷ (τῷ προοιμιακῷ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἑσπερινοῦ κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν) 18 φέρεται:

ὄρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις,
πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωαῖς
(ἀντὶ τοῦ λαγωοῦ, ὡς ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία, ὑπάρχει καὶ γραφὴ χοιρογρύλλιοις).

Τὸ «πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωαῖς (ἢ τοῖς χοιρογρύλλιοις)» εἶνε εἰρημένον κατὰ τὸ τοῦ Εὐριπίδου Ἰκ. 257 ἐν λόγῳ τοῦ Ἀδράστου πρὸς τὸν Θησέα:

...ἔχει γὰρ καταφυγὴν θῆρ μὲν πέτραν.
Ἡ μετὰφρασις τῶν Ο΄ ἔχει τὰ Εὐριπίδεια πέτρα καὶ καταφυγὴ, οἱ δὲ λαγωοὶ ἢ χοιρογρύλλια ἢ χοιρογρύλλιοι (ἢ ὅτι ζῶον δηλοῖ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον, ἰδ. Λεξικὸν τῆς Ἑλλ. γλώσσης Κωνσταντινίδου λ. χοιρογρύλλιος καὶ Θησ. Στεφ. ἐν λ.) εἶνε ζῶα (θηρὲς).

οὗς ἐπιδιώκει καὶ ἐπιτυγχάνει δι’ αὐτῶν ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας πνευματικὸς ἡμῶν Θεός, ὃν ἄνευ ἢ ἐννοια τῆς ἐν τῷ σύμπαντι πρωτανεούσης ἀρμονίας αἰσθητικῆς τελειότητος, λογικῆς ἀκολουθίας καὶ ἠθικῆς συλλήβδην τάξεως ἀποβαίνει πάντῃ ἀδύνατος νὰ ἐρμηνευθῇ λογικῶς.

Τοιοιτοτρόπως δὲ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς φυσικῆς ἀλλά καὶ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Ἀποκαλύψεως ὡς ὑπὸ πέλωριον φωτεινοῦ μετεώρου καταυγάζομενος διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ προσεγγίσεως πρὸς τὸν Θεὸν καθίσταται ὡς διδάσκει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Ἠθικοῖς Νικομαχείοις τοῦτο μὲν διὰ τῆς θεωρητικῆς αὐτοῦ ἐξυψώσεως τοῦτο δὲ διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἐξευγενίσεως εὐδαίμων καὶ εὐτυχής. Συνηθιστὰ δὲ πρὸς τὰ ἀνωτέρω θὰ ἡδυνάτο τις οὐχὶ ἀπλῶς νὰ ὑποθέσῃ ἀλλ’ ἀδιαφιλονικητῶς ἴσως νὰ ἀναστηρίξῃ οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γεγωνυῖα τῇ φωνῇ νὰ ἀνακράξῃ καὶ νὰ βροντοφωνήσῃ, ὅτι ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ καθόλου κρίσις τὴν ὁποῖαν σύνολος ἡ ἀνθρωπότης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν διέρχεται, (τὰ σημεῖα τῆς ὁποίας τυγχάνουσι τοῦτ’ αὐτὸ ἐκδήλα οἰοεὶ δὲ ἀποτετυπωμένα ἐπὶ τῆς γεωργικῆς, βιομηχανικῆς οἰκονομικῆς, χρηματιστηριακῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἐν γένει τοῦ κόσμου καταστάσεως), εἶναι ἀπότοκος τῆς βαθμιαίας καὶ ὀλοοχεροῦς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὃν ὁ νεώτερος δυστυχῶς ἀνθρώπος ἐν τῇ ἀπερισκέπτῳ καὶ πεπλανημένῃ αὐτοῦ διανοίᾳ ἐταύτισεν πρὸς τὴν ὕλην θεοποιήσας τὴν κτίσιν ἀντὶ

Β΄.

Ἐν τῷ αὐτῷ Ψαλμῷ 32 ἀναγινώσκεται περὶ τοῦ Θεοῦ:

ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. Πρὸς Ψαλμὸν ΟΦ΄, 19

φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ,
ἐσαλεύθη καὶ ἐντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ

(ἰδ. κατωτέρω). Ὡσαύτως καὶ παρ’ Ἑλλήνων ὁ Ζεὺς ἢ ὁ Ποσειδῶν εἶνε οἱ θεοὶ οἱ σείοντες τὴν γῆν. Καθ’ Ὅμηρον ὁ Ζεὺς ἐπινεύει καὶ σείει τὸν Ὀλύμπον Α 528—530:

ἢ καὶ κυανέῃσιν ἐπ’ ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
ἀμβρόσια δ’ ἄρα χαίται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ’ ἀθανάτοιο, μέγαν δ’ ἐλέλιξεν Ὀλύμπον
καθ’ οὗς στίχους, ὡς λέγεται, ὁ Φειδίας ἐποίησε τὸ χρυσελέφαντινον ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἢ ὁ ζωγράφος Εὐφράνωρ εἰκόνισε τὸν Δία. (Ἰδ. τὰ ὑπ’ ἐμοῦ γεγραμμένα ἐν Ἑπετ. Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδ. τόμ. 15, 1939, σ. 331—332).

Ὁ Ζεὺς ἐν Ὀρφικῷ Ὑμνῷ (ΙΕ΄) καλεῖται σεισίχθων καὶ παντοτινάκτης (πρὸς καὶ Λουκιανὸν ἐν Τίμωνι λέγοντι περὶ τοῦ Διὸς ὅτι οἱ «οἱ σεισμοὶ» αὐτοῦ ἦσαν «κοσκινηδόν»).

Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κατελέχθη χωρίον Ψαλμοῦ συνάπτοντος τὴν βροντὴν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ σεισμοῦ τῆς γῆς. Ἐντελῶς δ’ ὅμοιον χωρίον εἶνε τοῦ Ἀριστοφάνους Ὀρν. 1750—1752 περὶ τοῦ βροντῶντος Διὸς καὶ σείοντος τὴν γῆν:

...ὃ χθόνιοι βαρυαχέες
ὁμῆροφόροι θ’ ἅμα ὄρονται,
αἱς δδὲ νῦν χθόνα σείει.

τοῦ κτίσαντος, ἢ ἐδέξατο Τοῦτον ἀδιασπάστως συνηγμένον μετὰ τῆς ὕλικῆς φύσεως αἰώνως συνεκδιλούμενος δῆθεν μετ’ αὐτῆς, ἥς ἄνευ δὲν δύναται καὶ νὰ ἐνοηθῇ ὡς παραδόξως παραδέχεται ὁ Πανθεισμός, ἢ ἡρνήσῃ αὐτὸν τελείως ὡς πράττει τοῦτο ὁ ὕλισμός, ἢ ἡδιαφόρησε ἐξ ὀλοκλήρου περὶ τῆς γνώσεως Αὐτοῦ ὡς δῆθεν παντελῶς ἀνερμηνεύτου Τοῦτου τυγχάνοντος, ὡς κάκιστα διδάσκει ὁ Ἀγνωστικισμός.

Ὅθεν ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ ἐπισπευσθῇ μὲν ὡς τάχιστα ἡ σωτήριος διὰ τὸν ἄνθρωπον πνευματικὴ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ προσέγγισις καὶ ἐπαφὴ, νὰ τεθῇ δὲ ὡς βάσις διέπουσα ὅλων τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου τὰς νομοθεσίας ἡ χριστιανικὴ Ἠθικὴ, διότι τοιοιτοτρόπως ταύτην τὴν ὁδὸν ἀκολουθοῦσα ἡ ἀνθρωπότης σύνολος, θὰ βαδίσῃ ἐν ἐνὶ πνεύματι, «νοῦν Χριστοῦ ἔχουσα» (Ἐφεσ. 3, 9) σπουδάζουσα μετὰ μακροθυμίας τριεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος (Ἐφεσ. 4, 3), τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ κατέχουσα (Ἐφεσ. 3, 9), ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένη καὶ τεθεμελιωμένη (Ἐφεσ. 3, 18) ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανὸν καὶ τὸν αὐτὸν πνευματικὸν καθοδηγόν, τὸν ἀληθῆ πολυεύπλαχτον, ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον Θεὸν ἡμῶν, εἰς τὰ ἀναπεπταμένα ἰδεώδη αὐτοῦ ἐντευκτήρια καὶ αἰθήρια ἠθικά καὶ πνευματικά πεδία, ἐκπληροῦσα δ’ οὕτω πανευδαιμόνως «ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης» (Ἐφεσ. 4, 3) τὸν εὐγενῆ καὶ μεγαλειώδη ὑψηλὸν αὐτῆς προορισμόν.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ

Πρὸς καὶ Σχολ. Σοφ. Οἶδ. Κολ. 1506 εἰς τὸ κτύπησε μὲν Ζεὺς χθόνιος: «Ζεὺς χθόνιος» πάνυ σεμνῶς τὸ χθόνιος, ὅλον μύκημα ἐγένετο καὶ ἐσείσθη ἡ γῆ κλπ.»

Ἄλλως δ’ εἶνε γνωστὸν, ὅτι ὁ Ποσειδῶν σείει τὴν γῆν, διὸ λέγεται «τινάκτωρ γαίας», «γαίης κινήτηρ», «κινήτηρ γᾶς» «γῆς μοχλευτής», «σεισίχθων», «ἐνοσίγαιος» (ἐννοσίγαιος, εἰνοσίγαιος) κλπ.

Ἡ βροντὴ κατὰ τὸν Ψαλμὸν, περὶ οὗ εἶνε ὁ λόγος, γίνεταί ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φερομένου ἐπὶ ἄρματος. Παραπλησίως καὶ Βυζαντιακὸς συγγραφεὺς μνημονεύει τὸν μῦθον, καθ’ ὃν Ἡλίας «ὁ προφήτης ἐστὶν ἐν τῷ ἄρματι βροντῶν καὶ ἀστράπτων ἐν νεφέλαις». (Ἰδ. Ν. Γ. Πολίτην ἐν Λαογρ. συμμ. Β΄, σ. 152).

Γ΄.

Ἐν Ψαλμῷ ΙΗ΄, 3 ἀπαντᾷ:
ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρευνεῖται ῥῆμα
καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνώσιν.

Τὸ «νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνώσιν» συμφωνεῖ μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν «νυκτὸς βουλεύειν, νυκτὸς δὲ τοι ὁ-ζυτέρῃ φρὴν ἀνδράσιν», «ἐν νυκτὶ βουλή τοῖς σοφοῖσι γίνεταί», «ἐν νυκτὶ βουλή» κλπ. Ἰδ. τὰ γεγραμμένα ὑπ’ ἐμοῦ ἐν «Κρίσει τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Π. Λορεντζάτου γενομένης ἐκδόσεως τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους τοῦ Πλουτάρχου» ἐν «Ἐπιστημολόγῳ» 1 (1932—1934) σ. 553 (σ. 11 τοῦ ἀνατύπου).

Δ΄.

Ἐν Ψαλμῷ ΙΑ΄, 4 κέξ. κεῖται:
ἐξολεθρεύσαι Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια καὶ γλῶσσαν μεγαλορρημονα, τοὺς εἰπόντας: τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν, τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ’ ἡμῶν ἐστὶν: τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν;

Κοινὴ ἀμφοτέραις ταῖς λογοτεχνίαις εἶνε ἡ σκέψις, ὅτι ὁ θεὸς (ἢ θεὸς τις καὶ μάλιστα ὁ Ζεὺς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν) κολάζει τοὺς μεγαλαυχούντας καὶ φρονοῦντας μέγα ἄγαν.

Ὁ Αἰσχύλος Πέρσ. 827—828 λέγει:

Ζεὺς τοι κολαστὴς τῶν ὑπερκό[μ]ιων ἄγαν
φρονημάτων ἔπεστιν, εὐθυνος βαρὺς
ὁ χωρίον, ὡς φαίνεται, ἐμμήθη ὁ Εὐριπίδης Ἡρακλ. 385 κέξ. (388—389):

ὁ γὰρ στρατηγὸς εὐτυχὴς τὰ πρὸς θεῶν
εἶσιν, σάφ’ οἶδα, καὶ μάλ’ οὐ σμικρὸν φρονῶν,
ἐς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ τῶν φρονημάτων
ὁ Ζεὺς κολαστὴς τῶν ἄγαν ὑπερφρόνων.

Λέγει δὲ καὶ ὁ Σοφοκλῆς Ἀντ. 126

Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης κόμπους
ὑπερεχθαίρει...

περὶ τοῦ Καπανέως, ὅστις ἐκεραυνώθη ὑπὸ τοῦ Διὸς. Περὶ δὲ τῆς μεγαλαυχίας τοῦ Καπανέως καὶ τῆς ὑπ’ αὐτὸν γενομένης ὕβρεως τοῦ Διὸς λέγει ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἐπτὰ ἐπὶ Θῆβας καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐν Φοινίσσας καὶ ἐν Ἰκέτισιν. (Ἰδ. τὰ γεγραμμένα ὑπ’ ἐμοῦ ἐν Ἑπιστ. Ἑπετ. Φίλοσ. Σχολ. Πανεπ. Ἀθην. 1935—1936, σ. 190).

Ὁ Αἰσχύλος λέγει περὶ τοῦ Τυφῶνος Προμ. 360 κέξ.

ἀλλ’ ἦλθεν αὐτῷ Ζηνὸς ἄγρυπνον βέλος,
καταίθιας κεραυνὸς ἐκπνέων φλόγα,
ὃς αὐτὸν ἐξέπληξε τῶν ὕψηγῶρων
κομπασμάτων.

Λέγει δ’ ἐπὶ ὁ Σοφοκλῆς Αἰ. 127 κέξ:

τοιαῦτα τοῖνυν εἰσῶν ὑπέρκοπον
μηδὲν ποτ’ εἴπης αὐτὸς εἰς θεοὺς ἔπος
μηδ’ ὄγκον ἄρη μηδέν, κλπ.

Ε΄.

Ὁ Η΄ Ψαλμός 4 κέξ. λέγει:

ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς, ἔργα τῶν δακτύλων σου,
σελήνην καὶ ἀστέρας, ὃ σὺ ἐθεμελίωσας
τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ,
ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν:

ἡλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ’ ἀγγέλους... καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα χειρῶν σου: πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, πρόβατα καὶ βόας πάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν.

Πρὸς ταῦτα παραβάλλεται τὸ χορικὸν μέλος τοῦ Σοφοκλέους Ἀντ. 332—375 «πολλὰ τὰ δεινὰ, καὶ οὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει» κλπ. (εἰς οὗ τὴν ποιήσιν παρέσχεον ἀφορμὴν τὸ Αἰσχύλειον χορικὸν Χοφ. 585 κέξ. «πολλὰ μὲ γὰ τρέφει δεινὰ... ἀλλ’ ὑπέρτολμον ἀνδρὸς φρόνημα τίς λέγοι κλπ.»). Ἰδ. Η. Gunkel ἐν Göt. Handkommentar usw. Die Psalmen, σ. 29.

Λέγεται δ’ ἐπὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ Γεν. 1, 26 «καὶ εἶπεν ὁ θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ’ ὁμοίωσιν» καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς».

Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῇ Καινῇ διαθήκῃ Ἐπιστ. Ἰακώβου γ΄, 7 «πάσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίων δαμάζεται καὶ δεδωμάσται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ κλπ.».

Ὁ Σοφοκλῆς μνημονεύει τῆς δεινότητος τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι πλεῖν τὴν θάλασσαν «χειμερίῳ νότῳ», ὅτι ἀροτριᾷ τὴν ὑπερτάτην τῶν θεῶν. Γῆν, ὅτι θηοῦει πτηνὰ καὶ ἀγρεύει διὰ δικτύων ἰχθύς, ὅτι δαμάζει ἄγρια ζῶα, χαλινῶν τὸν ἵππον καὶ ἀναγκάζει εἰς ἔργα τὸν οὐρεῖον ἀκμήτα ταῦρον», ὅτι ἐπενόησε τὴν γλῶσσαν καὶ κτίσεις πόλεων καὶ ἀποφυγὴν τοῦ ψυχροῦ καὶ τῆς βροχῆς καὶ «νόσων ἀμηχάνων φυγὰς», πλὴν τῆς φυγῆς τοῦ θανάτου. Οὐδαμῶς δὲ μνημονεύει θεοῦ, ὅστις ἐποίησεν οὕτως «δεινόν» τὸν ἄνθρωπον.

Ἐγγύτερον πρὸς τὸν ψαλμὸν εἶνε τὸ χωρίον τοῦ Εὐριπίδου Ἰκ. 201 κέξ.:

αἰνῶ δ’ ὃς ἡμῖν βίον ἐκ πεφυρμένον
καὶ θηριώδους θεῶν διεσταθμίστατο,
πρῶτον μὲν ἐνθεὶς σύνεσιν, εἶτα δ’ ἄγγελον
γλῶσσαν λόγων δούς, ὡς γεγωνίσκειν ὅπα,
τροφὴν τε καρποῦ τῇ τροφῇ τ’ ἀπ’ οὐρανοῦ
σταγόνας ὑδρῆας, ὡς τὰ γ’ ἐκ γαίας τρέφῃ
ἄρρη τε γῆδυν’ πρὸς δὲ τοῖσι χεῖματος
προβλήματι, αἰθρον ἐξαιμύνασθαι θεοῦ,
πόντου τε ναυστολήμαθ’, ὡς διαλλαγὰς
ἔχοιμεν ἀλλήλοισιν, ὃν πένοιτο γῆ...
ἀρ’ οὐ τρυφῶμεν θεοῦ κατασκεύην βίῳ
δόντος τοιαύτην, οἷον οὐκ ἄρκει τάδε;

Ταῦτα δ’ ἐποίησεν ὁ Εὐριπίδης λαθὼν μὲν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλὰ προσθεὶς θεόν, ὅστις «βίον» τοῖς ἀνθρώποις «διεσταθμίστατο». Τὸ δ’ Εὐριπίδειον χωρίον δὲν παραβάλλεται, καθ’ ὅσον γινώσκω, ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους.

Ὡσαύτως δ’ ἐγγύτερον πρὸς τὸν ψαλμὸν εἶνε τὸ χωρίον τοῦ Ψευδοπλατωνικοῦ Ἀξιόχου σ. 370 Β κέξ. «Οὐ γὰρ δὴ θνητὴ γε φύσις οἶσα τοσόνδ’ ἂν ἦρατο μεγαθυρίαν, ὥστε καταφρονῆσαι πέν ὑπερβαλλόντων θηρίων βίας, διαπεραιώσασθαι δὲ πελάγη, δαίμασθαι δὲ ἄσπῃ, καταστήσασθαι δὲ πολιτείας, ἀναδελῆσαι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδεῖν περιφορὰς ἀστρῶν καὶ δρόμους ἡλίου τε καὶ σελήνης ἐκλείψεις τε καὶ ταχέας ἀποκαταστάσεις, ἰσημερίας τε καὶ τροπὰς διττὰς χειμῶνος καὶ θέρους καὶ πλειάδων ἀνατολὰς τε καὶ δύσεις ἀνέμους τε καὶ καταφοράς ὁμβρῶν καὶ πρηστήρων ἐξαίσιους συρμούς, καὶ τὰ τοῦ κόσμου παθήματα ποραπῆξασθαι πρὸς τὸν αἰῶνα, εἰ μὴ τι θεῖον δυνάως ἐνὴν πνεῦμα τῇ ψυχῇ, δι’ οὗ τὴν τῶν τηλικῶνδε περινοῖαν καὶ γνώσιν ἔσχεν».

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

Ε. Α. ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ

Αισθητικά θεωρία τοῦ Κάλβου

Υπό ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΖΩΡΑ, Τακτικού Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(Συνέχεια ἐκ σελ. 18)

Ὅταν ὁμως τιμῶνται ἡ Ἀρετὴ καὶ ἡ ἀφθαρτος Δόξα, ὅταν λατρεύονται ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη, τότε τὰ χυδαῖα αἰσθήματα δὲν προσβάλλουσι τὸ ὑψηλὸν φρόνημα καὶ δὲν μοινοῦσι τὰς ἐναρέτους ψυχὰς. Αἱ Μοῦσαι κατασιγάζουσι πάντα ἀνέρον κρότον τῶν μουσικῶν ὀργάνων:

*κἀμμία κιδάρα
φθοροποιός, ὅχι ὄργια,
ὅχι κρότος Μαινάδων,
οὔτ' ἔρωτος παιγνίδια
τὸν νοῦν συγχίζου*
(ΙΓ', ιε')

καὶ ἐτοιμάζουσι τὸ βραβεῖον τῆς ἠθικῆς νίκης: δύο στεφάνους «ἐνα ἀπὸ γήινα φύλλα, κί ἄλλον ἀπ' ἄστρα» (ΙΒ', κδ').

Μόνον διὰ τὰς γενναίας πράξεις, διὰ τὰ ὑψηλὰ φρονήματα, διὰ τὰ μεγάλα ἰδανικά — διὰ τὴν Πίστιν, τὴν Ἀρετὴν, τὴν Πατρίδα — ἀρμόζουσιν οἱ αἰώνιοι ὕμνοι. Μόνον διὰ τοὺς πραγματικούς ἥρωας καὶ τὸν ἐνάρετον καλεῖται ἡ «λυρική κόρη» νὰ πλέξη «τὸν στέφανον ὕμνητικὸν καὶ αἰώνιον» (ΙΔ', Ε'). Μόνον διὰ τὰ ἐνδοξα ἔργα καὶ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα αἱ Μοῦσαι ἀνυψοῦσι τὸν ἀθάνατον ὕμνον αὐτῶν:

*σοβαρόν, ὑψηλόν
δῶσε τόνον, ὦ λύρα·
λάβε ἀστράπην καὶ ἥθος
λάβε νόος, ὕμνοῦνεν
ἐνδοξον ἔργον.*
(Ζ', α')

Ἡ ποίησις εὐρίσκει παρὰ τῷ Κάλβῳ τὴν βροντοφώνον μεγαλοπρέπειαν τοῦ Πινδάρου καὶ ἡ λύρα γίνεται εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὄργανον ἀνωτέρων ἐπιδιώξεων. Αἱ ὧδαι αὐτοῦ ἔχουσιν ὑψηλὸν σκοπὸν: δὲν ἐνδιαφέρουσιν αὐτὸν τὰ κοινὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Δὲν θεωρεῖ πραγματικὴν ποίησιν καὶ πραγματικὴν τέχνην ἐκείνην, ἥτις περιστρέφεται καὶ ἐξαντλεῖται εἰς τὰ ὕλιστικά θέματα, χωρὶς ὑψηλότεραν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Ἡ ποίησις πρέπει νὰ ἔχῃ ἠθικὸν περιεχόμενον, νὰ χρησιμεύῃ πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ διδασκαλίαν, νὰ ὁδηγῇ τὸ «γένος τῶν ἀνθρώπων» πρὸς ἀνώτερα ἰδανικά, ὕμνοισα «τὰ ἔργα θεῶν καὶ ἡρώων» (ΙΔ', η'). «Διὰ ταῦτα ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ» — γράφει ὁ Στουραῖτης — «οὐ μόνον τὴν διάνοιαν ἀνυψοῖ καὶ πληροῖ τὸν ἀναγνώστην ὑπερφύους τινας γοητείας, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν ἱκανοποιεῖ

καὶ ἐνισχύει καὶ καθιστᾷ ἐν ἡμῖν οἶονεῖ βάσιν ἐδραῖαν καὶ ἀσάλευτον πρὸς ἠθικὴν ἀναμόρφωσιν». Ὅταν δοξάζεται ἡ Ἀρετὴ, τὸ θεῖον ἀγαπᾷ τὴν ποίησιν, διότι τότε μόνον ἐκπληροῖ τὴν πραγματικὴν αὐτῆς ἀποστολὴν καὶ τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς «ὑπόμνημα»:

*τὴν νίκην
ὑψωσ', ὦ λύρα· ἂν ἥρωες
δοξάζωνται, τὸ θεῖον
φιλεῖ τοὺς ὕμνους*
(Γ, ΙΕ')

Ἡ ποίησις ἔχει ἱερὰν ἀποστολὴν νὰ ὕμνῃ τοὺς ἐναρέτους, τὰς γενναίας ἐκείνας ψυχὰς, αἵτινες «εἰς τὸν τραχύν, τὸν δύσκολον τῆς ἀρετῆς τὸν δρόμον» δὲν ἐδείλυσαν καὶ δὲν ἐκάμψθησαν, ἀλλ' ἀκλόνητοι ἠκολούθησαν τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ καθήκοντος. Οὕτως ἡ ποίησις μεταβάλλεται εἰς ὑπέρτατον κριτὴν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὀλοῦ ἀπονέμουσα εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς τὴν δόξαν καὶ τὴν ὑπεροφηλίαν, εἰς δὲ τοὺς ἀναξίτους καὶ μικροπρεπεῖς τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν λήθην.

Σκληρὰ καὶ ἀναπόφευκτα εἶναι τὰ κτυπήματα τῶν Μουσῶν, αἵτινες ἀναλαμβάνουσι νὰ ἀπονεύωσι τὴν δικαιοσύνην:

*Τώρα, ναι, τώρα ἀσπράττει
ὦ Μοῦσαι, τώρα ἀσπάζει
τὴν πτερωτὴν βροντὴν
κατὰ σκοπὸν βαρέσσει
μ' εὐστοχον χεῖρα.*
Φυλάττει τοὺς ὕμνους
διὰ τοὺς δικαίους· μόνον
εἰς αὐτοὺς τὴν εἰρήνην
καὶ τοὺς χριστοὺς στεφάνους
εἰς αὐτοὺς δότε.
(Ε', ιγ' - ιδ')

Ἀντιθέτως οἱ Μοῦσαι τιμῶσι καὶ δοξάζουσι τὸν ἐνάρετον, ὁδηγοῦσι αὐτὸν πρὸς τὰς ἀχάνεις ἐκτάσεις τοῦ πνευματικοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐτοιμάζουσι διὰ τοὺς ἀξιολογούς αὐτῶν:

*στέφανον αἰώνιον
κλάδων, ἀφθάρτων, λάμποντα
ὅχι διὰ τοὺς κροτούντας
ποιητὰς τὸ μονόχορδον
τῆς κολακείας,
ἀμμή διὰ σὲ τὸν εὐτολμον
λειτουργὸν τῶν παρθένων
Ἑλικωνίων· φιλοῦσιν
αἱ Μοῦσαι χεῖρα ἀμείαντον
καὶ ὑψηλὸν πνεῦμα.*
(ΙΑ', ιε' - ιη')

(Ἐπεται συνέχεια)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ

*) Σ. Στουραῖτου. Ὁ ποιητὴς Ἀνδρέας Κάλβος: Ἀθηνᾶ 27 (1915) σ. 273 κ. ἐ.

Περὶ συμπληρώσεως τῶν κατὰ συνθήκην λεγομένων συμβολικῶν βιβλίων τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*

Υπό ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ, Τακτ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ γίνῃ σαφὴς διάκρισις μετὰ τῶν συμβόλων καὶ τῶν κατὰ συνθήκην λεγομένων συμβολικῶν βιβλίων τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη, ὡς γνωστὸν, θεωρεῖ ὡς αὐθεντικὸν ἔπιστημον καὶ γνήσιον σύμβολον μόνον τὸ τῆς Νικαίας — Κωνσταντινουπόλεως, ἀποδίδει δ' ὁμως συνάμα τὸν χαρακτήρα συμβόλου καὶ εἰς τοὺς δογματικούς ὄρους καὶ τὰς περὶ πίστεως ἀποφάνσεις καθόλου τῶν ἀρχαίων ἐπὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων (μετὰ τῆς Πενθέκτης ἐν Τρούλλῳ τοῦ 692 ὡς συμπληρωτικῆς τῆς Ε' καὶ τῆς F'), ὡς καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐπικυρωθεισῶν τοπικῶν Συνόδων. Λαμβανομένου τῶ ὄντι ὑπ' ὧσιν, ὅτι μόνον οἱ ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως ἀναγνωρισθεῖσαι ἐπὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ εἶναι φορεῖς καὶ διερμηνεῖς καὶ ὄργανα ἐκφράσεως τοῦ ἀλαλήτου τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι εὐεξήγητον ὅτι μόνον εἰς τὰς δογματικὰς ἀποφάνσεις καὶ τὰ σύμβολα αὐτῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ τῆς Νικαίας — Κωνσταντινουπόλεως ἱερὸν σύμβολον τῆς πίστεως, ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία ἀποδίδει αἰώνιον κύρος, ἀπόλυτον ἀξίαν καὶ αὐθεντίαν καὶ καθολικὸν καὶ ὑποχρεωτικὸν χαρακτήρα, θεωροῦσα αὐτὰ ὡς τὰ κυριώτατα γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ ὡς κανονικοὺς καὶ αὐθεντικούς καὶ ἀμετακινήτους γνώμονας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ χρησιμοποιοῦσα αὐτὰ ὡς κυρία καὶ πρωτεύουσα πηγὴν τῆς ἐαυτῆς δογματικῆς διδασκαλίας.

Ἀλλὰ παρὰ τὰ ἀνωτέρω σύμβολα ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία ἔχει καὶ τὰ λεγόμενα ὀρθόδοξα συμβολικά βιβλία, χαρακτηρισθέντα οὕτως ἐν ἀρχῇ μὲν ὑπὸ ἑτεροδόξων θεολόγων κατ' ἀπομίμησιν καὶ ἀναλογίαν τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, εἰτα δὲ καὶ ὑπὸ ὀρθόδοξων θεολόγων. Ταῦτα προέρχονται ἢ παρὰ μικρῶν Συνόδων (τοπικῶν ἢ ἐνδημουσῶν) ἢ παρὰ πατριαρχῶν καὶ ἱεραρχῶν, εἶναι δὲ ἀπλᾶ δογματικοσυμβολικὰ συγγραφαί, ἔχουσαι χαρακτήρα τὸ μὲν ἀρνητικὸν καὶ ἀντιπροσέτιον μᾶλλον ἢ θετικόν, καθ' ὅσον καταπαλεῖν καὶ κατακρίνουσι μᾶλλον τὰς ἑτεροδιδασκαλίας τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως ἢ ἀναπτύσσουσι καὶ ὀρίζουσι θετικῶς νέας δογματικὰς διδασκαλίας, τὸ δὲ συντηρητικόν, καθ' ὅσον ἀποσκοποῦσι κυρίως εἰς τὴν διατήρησιν τῆς παραδεδομένης πίστεως καθαρὰ καὶ ἀπαρὰ χαρακτοῦ ἀπὸ τῆς ἐκ μέρους τῆς ἑτεροδόξου Δύσεως νοθεύσεως καὶ παραχαράξεως αὐτῆς καὶ ἀναμείξεως μετὰ λατινικῶν καὶ προτεσταντικῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν. Ὡς τοιαῦτα λοιπὸν καὶ ἰδίᾳ ὡς μὴ προσεχόμενα παρ' οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὰ κατ' ὀνόματι ἀπομύμνησιν καὶ κατὰ συνθήκην λεγόμενα συμβολικά βιβλία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας θεωροῦνται φυσικῶς τῷ ἀπολύτῳ καὶ αἰώνιῳ καὶ ὑποχρεωτικῷ κύρῳ τῶν συμβόλων, ἔχοντα μόνον σχετικὸν καὶ καιρικὸν κύρος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄλλους λόγους¹ δὲν πρέπει οὔτε νὰ ἐκλαυθάνωνται ὡς κανονικὸς καὶ αὐθεντικὸς γνώμων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κατ' ἀρχήν, ἀλλὰ μόνον ἐν σχετικῇ ἐννοίᾳ καὶ ὅλως ἐπικουρικῶς, οὔτε νὰ χρησιμοποιῶνται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογίας ὡς κυρία καὶ πρωτεύουσα πηγὴ τῆς ὀρθοδόξου δογματικῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς σχετικὴ καὶ δευτερεύουσα.

Εἰδικώτερον ὡς ὀρθόδοξα συμβολικά βιβλία δεόν νὰ χαρακτηρισθῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὁμολογία καὶ ἐκθέσεις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ἄλλαι ὁμοίαι δογματικαὶ συγγραφαί, ἔχουσαι συμβολικὸν χαρακτήρα καὶ προερχόμεναι παρ' ἐκκλησιαστικῆς τιнос Συνόδου, πατριαρχοῦ ἢ ἱεράρχου ἐπιφανοῦς καὶ ἐν γένει ἀντιπροσωπευτικοῦ θεολόγου ἐποχῆς τινος ἢ κινήσεως, κεκτημέναι ὅρα ἐπίσημον τινα ἐκκλησιαστικὸν καὶ θεολογικὸν χαρακτήρα καὶ κύρος, καὶ ἀναγνωρισθεῖσαι κατὰ τινα τρόπον ὑφ' ὀλοκλήρου τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦλάχιστον ὑπὸ μεγάλου τμήματος αὐτῆς. Ἐν ταῖς τοιαύταις δὲ συγγραφαῖς πρέπει νὰ ἐκτίθεται θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς καὶ μετὰ συμβολικῆς ἀναχρώσεως ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία ἐν ἀμέσῳ ἢ ἐμμέσῳ ἀναφορᾷ καὶ ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν λατινικὴν καὶ προτεσταντικὴν διδασκαλίαν, οὕτω δὲ πιστῶς καὶ ἀκριβῶς, ὥστε οἱ Ὁρθόδοξοι ν' ἀνευρίσκωσιν ἐν αὐταῖς τὴν ἰδίαν αὐτῶν πίστιν καὶ ν' ἀκούσιν καὶ ἀναγνωρίζωσιν τὴν φωνὴν τῆς Ὁρθοδόξου Χρονικῆς δὲ αἱ ἐν λόγῳ συγγραφαὶ δεόν ἔνθεν μὲν νὰ ἀνάγνωνται εἰς τὸν θ' αἰῶνα, ὅτε ἤρξατο τὸ πρῶτον μέγα ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα, ἔνθεν δὲ νὰ ἐκινῶνται καὶ κατέρχωνται μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἀφοῦ ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, ὡς ζῶσα καὶ ἀληθὴς Ἐκκλησία, οὐδέποτε ἐπαύσατο δοθοτομοῦσα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἐπεκτεινόμεναι οὕτως εἰς πάντας τοὺς ἐνδιαμέσους αἰῶνας καὶ ἀναφερόμεναι κυρίως καὶ εἰς τὸ δεύτερον μέγα ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα τοῦ ιε' αἰῶνος, καὶ οὕτω περιλαμβάνουσαι τὰς διαφορὰς τὰς ὑφισταμένας μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ρωματικῆς καὶ τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ἀφ' ἑτέρου.

Ἀλλ' οἱ τὸ πρῶτον ἀσχοληθέντες περὶ τὰ ὀρθόδοξα συμβολικά βιβλία καὶ εἰς εἰδικὰς συλλογὰς ἐκδόντες αὐτὰ ἐχαρακτήρισαν ὡς τοιαῦτα ὀλίγα τινὰ δογματικὰ κείμενα, ἀναφερόμενα κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν Προτεσταντισμὸν μόνον καὶ προσελθόντα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς κατὰ τὸν ιε' αἰῶνα συναντήσεως Ὁρθοδόξου καὶ Προτεσταντισμοῦ μετὰ πρωταγωνιστὴν Κύριλλον τὸν Λούκαριν². Ἐκ δὲ τῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης περιλάβον μόνον τὰς Ἀποκρίσεις τοῦ Πατριαρχοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Β' πρὸς τοὺς Βυσσπεργίους Λουθηρανούς θεολόγους (1576-1581), ὡς καὶ τὴν Ὁμολογίαν τοῦ Πατριαρχοῦ Κωνσταντινουπόλεως Γενναδίου Σχολαρίου (1455-1456), καίτοι αὕτη πρὸς τὸν ἑτεροδόξον Μωάμεθ ἀπευθυνόμενὴ καὶ οὐδαμῶς λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς διαφορὰς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς μετὰ αὐτῶν ὑφισταμένας διαφορὰς, στερεῖται πάσης συμβολικῆς ἀναχρώσεως. Τινες μάλιστα ἐξ αὐτῶν δὲν ἐδίστασαν νὰ κατατάξωσι μετὰ τῶν ὀρθοδόξων συμβολικῶν βιβλίων καὶ τινα ψευδεπίγραφον καὶ νόθον διάλογον μετὰ τῶν Γενναδίου Σχολαρίου καὶ Μωάμεθ, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν καλὴν λατινικὴν Λουκάριον Ὁμολογίαν, ἣν ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία πολλακις καὶ κατὰ τὸν ἐπισημότερον τρόπον ἀπεκήρυξεν, ὡς ἀποτελοῦσαν τοῦτ' αὐτὸ ἀρνησὶν τῆς Ὁρθοδόξου. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε συμβολικῶν συγγραμμάτων καὶ ἐκδόσεων δυνατόν νὰ καταρτίσῃται τὸν ἐπόμενον πίνακα ἐκ 12 ἐν χρήσει συμβολικῶν βιβλίων.

(Ἐπεται συνέχεια)

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

* Ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου μελέτης. 1. Πρὸς Ἰ. Ν. Καρμίρη, Ὁρθόδοξον καὶ Προτεσταντισμὸν, Ἀθῆναι 1937, τ. Ι. σ. 182/7.

2. Βλέπε Ἰ. Ν. Καρμίρη, μν. ἔ. σ. 232 ἐξ.

*) Βλ. καὶ Στοχασμοὺς τοῦ Σολωμοῦ εἰς τοὺς ἑλευθέρους πλοιορῆμους: «Εἰς αὐτὸ τὸ ποίημα» θὰ ἐνοσκόπηθῃ τὸ οὐσιαστικώτερον καὶ ὑψηλότερον Περιεχόμενον τῆς Ἀληθινῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἢ πατρίδα καὶ ἢ Πίστις».

Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ἀκριτής

Υπὸ ΑΝΤΩΝΙΟΥ Χ. ΧΑΤΖΗ, καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀσχολοῦμαι περὶ τὸ μεσαιωνικὸν ἑλληνικὸν ἔπος, καρπὸς δὲ τῶν ἀσχολιῶν μου εἶναι αἱ ἐξῆς ἐργασίαι: 1. Προλεγόμενα εἰς τὴν τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτῆδα καὶ τὰς διασκευὰς αὐτῆς. Μέρους Α', Ἀθῆναι 1930. 2. Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ὀμηρος: Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 7 (1930) σ. 234 - 235. 3. Ἡ γλῶσσα τῆς Ἀκριτῆδος: Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 7 (1930) σ. 236 - 239. 4. Ἡ γλῶσσα τῆς Ἀκριτῆδος κατὰ τὰς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας: Ἐπιστημολόγος 1 (1932 - 1934) σ. 60. 5. Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ὀμηρος: Actes du IIIème Congrès international d'études Byzantines (Session d'Athènes, Octobre 1930, Athènes 1932, σ. 98 - 100. 6. Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ἀκριτής: Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher 9 (1930 - 1932) σ. 256 - 292. 7. Ὀμηρος καὶ Ἀκριτής: Ἐπιστημολόγος 1 (1932 - 1934) σ. 199 - 200. 8. Εἰς τὴν τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτῆδα: Byzantinisch - neugriechische Jahrbücher 10 (1933) σ. 369 - 397. 9. Πηγαὶ καὶ γλῶσσα τῆς Ἀκριτῆδος, Ἀθῆναι 1941. 10. P. Pascal καὶ H. Grégoire (βιβλιοκρισία): Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 17 (1941) σ. 330 - 339. 11. Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ἀκριτής (IB' αἰ.): Νέοι δρόμοι 5 (1942) φ. 54 - 55 σ. 3 - 5. 12. Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καὶ Ἀκριτής: Νέοι δρόμοι 5 (1942) φ. 58 - 60 σ. 9 - 10. 13. Ἀκριτής καὶ Ῥωμανὸς Δ': Νέοι δρόμοι 6 (1943) φ. 63 - 64 σ. 5 - 10 (').

Ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐργασίαις μου τὰ ὑπ' ἐμοῦ χρησιμοποιούμενα κριτικὰ σημεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς: Α = κώδιξ Ἀνδρου (αἰών. 16 - 17, ἐκδ. Α. Μηλιαράκης), Β = ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν διασκευῶν Α καὶ Τ, C = κώδιξ Κρυπτοφύρης (αἰών. 14 - 15, ἐκδ. E. Legrand), D = ἀπόσπασμα Δαπόντε (αἰών. 18, ἐκδ. Σ. Λάμπρος), E = κώδιξ Ἑσκουριάου (αἰών. 16, ἐκδ. D. C. Hesselting), F = ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν διασκευῶν Α καὶ Ρ, G = ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ C, H = ὁμοιοκατάληκτοι στίχοι (ἀπόσπασμα ἀπολεσθείσης διασκευῆς αἰών. 15 - 17) ἐν Α (στ. 261 - 278), L = κώδιξ τοῦ Lincoln College ἐν Ὁξφόρδῃ (αἰών. 17, ἐκδ. Σ. Λάμπρος), M = ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν διασκευῶν Β, D, F, H, L καὶ α, N = ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν διασκευῶν G καὶ f, P = κώδιξ Πασχάλη (αἰών. 17, ἐκδ. Δ. Πασχάλης), [R = ἡ ρωσικὴ Ἀκριτής (αἰών. 12 - 13, μεταφρ. P. Pascal)], S = ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ E, T = κώδιξ Τραπεζοῦντος (αἰών. 17, ἐκδ. K. Σάθας καὶ E. Legrand), U = ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ M, V (ἢ Λ) = ἐκ διπλῆς πηγῆς, W = ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν

διασκευῶν N καὶ h, X = ἡ ἀπολεσθεῖσα ἀρχικὴ Ἀκριτής (αἰών. 12) καὶ πηγὴ τοῦ W, Y = ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν διασκευῶν U, e καὶ m, Z = ὀρθῶς [ἢ debuisset], a = ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ A, e = ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν διασκευῶν D, L καὶ S, f = ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ S, h = ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ Y, m = ἡ ἀπολεσθεῖσα σύντομος πηγὴ τοῦ M, o = οὐχί, λείπει, ω = παράλληλος στίχος, † = ὑποπτος λέξις, <...> = προσθετέα, [...] = ὀβελιστέα. Πβ. καὶ Α. Χατζῆν, Προλεγόμενα εἰς τὴν τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτῆδα κτλ. Μέρους Α', Ἀθῆναι 1930, σελ. 5, σημ. 3, BNGJ 9 (1930 - 1932) σ. 256, 2 καὶ 10 (1933) σ. 369, 1 καὶ Ἐπιστημολόγος 1 (1932 - 4) σ. 199, σημ. 4 καὶ H. Grégoire, Byzantion 4 (1927 - 8) σ. 708 καὶ 6 (1931) σ. 485 καὶ L'antiquité classique 1 (1932) σ. 421. Περὶ τοῦ στέμματος τῶν διασκευῶν πβ. Α. Χατζῆν, BNGJ 10 (1933) σ. 387 κ. ἑ.

Τὰ σπουδαιότερα ζητήματα, ἅτινα ἀπασχολοῦσι νῦν τοὺς περὶ τὴν Ἀκριτῆδα ἀσχολουμένους εἶναι τὰ ἑξῆς τέσσαρα: 1. ὁ ποιητὴς τοῦ ἔπους, 2. ὁ χρόνος τῆς ποιήσεως τῆς Ἀκριτῆδος, 3. ἡ γλῶσσα τῆς ἀρχικῆς Ἀκριτῆδος (X) καὶ 4. ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀπολεσθεισῶν διασκευῶν G, S καὶ U καὶ ἰδίᾳ τοῦ X. Ἐν Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδ. 17 (1941) σ. 336 κ. ἑ. ἐξήτασα καὶ πάλιν τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἀκριτῆδος καὶ ἀπέδειξα, ὅτι εἶναι ἀσφαλῶς ὁ Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης τοῦτο ἐνίσχυσα καὶ διὰ τῆς ἐν τοῖς Νέοις δρόμοις 5 (1942) φ. 54 - 55 σ. 3 κ. ἑ. δημοσιεύσεως διατριβῆς μου, δι' ἧς ἀπέδειξα, ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Ἀκριτῆδος μιμεῖται ἀσφαλῶς τὸν Θεόδωρον Πρόδρομον (α' ἡμισυ IB' αἰώνος). Ὁ στίχος Ἀκριτ. C III 150 («οὐ παρ' ἡμῖν τοῦ Νέεμαν ὑπάρχει τὸ μανδῆλιν») δὲν ταρασσεῖ τὴν γνώμην μου περὶ τοῦ χρόνου τῆς ποιήσεως τῆς Ἀκριτῆδος: ὁ Ἀμνὶς τοῦ ἱστορικοῦ ἔπους τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἀκριτῆδος χρονολογικῶς ἐν *χρονικῷ σημείῳ ἀρχαιοτέρῳ τοῦ ἔτους 944 μ. Χ.*, ὡς εἶπον ἤδη ἐν BNGJ 10 (1933) σ. 370.

Κατὰ ταῦτα τὸ ἔπος ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ IB' αἰώνος. Ταῦτα εἶναι πλέον ἀσφαλῆ καὶ βέβαια καὶ οὐδεμίαν ἀντίρρησην ἐπιδέχονται.

Τὸ τρίτον ζήτημα, ὑπερπολλὰ ἀπὸ τοῦ 1930 ἐξήτασα, εἶναι τὸ τῆς γλώσσης τῆς ἀρχικῆς Ἀκριτῆδος (X). Ἀνέκαθεν ὑποστηρίζω,

(1) Πβ. καὶ Α. Χατζῆν, Ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι (1902 - 1941), Ἀθῆναι 1941, σ. 5 κ. ἑ., ἐνθα ἀναγράφονται καὶ αἱ περὶ αὐτῶν γραφεῖσαι βιβλιοκρισίαι.

ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ X ἔγραψεν ἐν γλώσσῃ λογίᾳ (πβ. καὶ Α. Χατζῆν, Ἡ ἀντιδικία τῶν τόνων. Ἐκ τῶν συνεδριῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1944, σ. 453). Τὸ ζήτημα ἐξήτασαν πολλοὶ καὶ πολλὰ ἔγραψαν. Σπουδαῖαν σημασίαν ἔσχε τὸ τμήμα τῆς Ἀκριτῆδος, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τοῦ μουσικοῦ ὄργανου τοῦ ἥρωος, καὶ ἰδίᾳ ὁ στίχος E 828 (*ὄφρων δερμάτια ἔσχιον καὶ ἐποι[η]σέν του τὰς κόρδας*): ἡμεῖς ἐν Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδ. 7 (1930) σ. 236 κ. ἑ. ὑπεστηρίζαμεν ἀντικρουόντες τὸν Σ. Κυριακίδη, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, Ἀθῆναι <1926>, σ. 70 κ. ἑ., ὅτι ἀκριβῶς ὁ στίχος οὗτος εἶναι ὑπὲρ τῆς γνώμης μου. Εἰς τὸ ζήτημα ἐπανήλθον ἐν Byzant.-neugriech. Jahrb. 9 (1930 - 2) σ. 291 κ. ἑ., ἐνθα εἶπον, ὅτι τὰ προσαχθέντα ὑπὸ τοῦ Σ. Κυριακίδου ἀκριτικὰ ἄσματα ἀπέρρευσαν κατὰ τὸν G Soyter (Philologische Wochenschrift 47 [1927] σ. 968) καὶ ἐμὲ ἐκ τῶν διασκευῶν τοῦ ἔπους ('). πβ. καὶ διατριβὴν μου ἐν BNGJ 10 (1933) σ. 386. Τέλος τὸ ζήτημα ἐξήτασα καὶ ἐν εἰδικῇ διατριβῇ (Πηγαὶ καὶ γλῶσσα τῆς Ἀκριτῆδος, Ἀθῆναι 1941) ('), ἐνθα ὑπεστήριξα, ὅτι πηγὴ τοῦ εἰρημένου τμήματος τῆς Ἀκριτῆδος εἶναι ὁ Ὀμηρος, ὁ Ὀμηρ. Ὑμνος εἰς Ἑρμῆν καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς Τάτιος.

Ἐν τῷ Ε' βιβλίῳ, ὡς γνωστόν, τῆς Ἀκριτῆδος γίνεται τὸ δεύτερον λόγος περὶ τοῦ μουσικοῦ ὄργανου τοῦ Ἀκρίτου καὶ τῶν παρασκευῶν αὐτοῦ πρὸς ἀρπαγὴν τῆς Εὐδοκίας, τῆς θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Δούκα, ἥτις ἐγένετο σύζυγος αὐτοῦ (= A 1829 - 1843 κ.τ.λ.). Ἐν τῇ ἀρχικῇ Ἀκριτῆδι (X) οἱ στίχοι εἶχον ἀσφαλῶς ὧδε:

1 *ἔπει δὲ ἀπεδείπνησεν, ἐμβαίνει εἰς τὸ κουβούκλιν καὶ βαλὼν ὑποδήματα λαμβάνει τὴν κιδάραν*
3 *καὶ ἀποκατέστησεν αὐτὴν, ὥσπερ ἐκεῖνος ἦδει, κάλλιστα δ' ἐπεπαίδευτο ἐν μουσικοῖς ὄργανοις,*
5 *οἷων ἄψας ἔντερα καὶ τὰς χορδὰς τανύσας,*
7 *φιλαῖς δὲ πρῶτον ταῖς χερσὶ τὰς χορδὰς ἐκτινάξας καὶ ταύτην ἀρμολογῶν ἐκρούε ψινυρίζων.*

Ὡς ὑπεστήριξα τῷ 1941 ἐν τῇ εἰρημένῃ διατριβῇ μου, πηγαὶ τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶναι αἱ ἑξῆς:

1. Ἀχιλλεὺς Τάτιος 1,5 = σ. 43, 4 - 8 (Hescher) (').
«ὡς δὲ ἦμεν ἀπὸ τοῦ δειπνου, παῖς εἰσέρχεται κιδάραν ἀρμολογῶν... καὶ φιλαῖς τὸ πρῶτον

(2) Τὴν γνώμην ταύτην ἡσπάσθη καὶ ὁ Π. Καλλονᾶρος, Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, Ἀθῆναι 1941 (γράφει 1943!) Β', σ. 162.

(3) Ἡ διατριβὴ θὰ περιλαμβάνετο ἐν τῷ ὑπὸ ἐμοῦ καὶ τοῦ συνοδείου Ε. Πεζοπούλου (τύποις Γ. Δημαράτου) ἐκδομένῳ γενικῷ περιοδικῷ «Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῶν Μελετῶν» (τεύχος 2ον: Μάιος 1941). Ἐνεκα τῶν ἀνωμαλιῶν μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου τὸ τεύχος τοῦτο διελύθη. Ἀντίτυπον τῆς διατριβῆς μόνον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

(4) Τὸν Ἀχιλλέα Τάτιον ὡς πηγὴν τῆς Ἀκριτῆδος ἡμεῖς πρῶτοι ὑπεδείξαμεν πβ. Α. Χατζῆν, Προλεγό-

διατινάξας ταῖς χερσὶ τὰς χορδὰς ἐκρούε καὶ τι κρουμάτιον λιγνῆας ὑποψινυρίζουσι τοῖς δακτύλοις (νομίζω, ὅτι ὀφείλομεν νὰ γράψωμεν *χεῖλεσι*) ('). μετὰ τοῦτο ἤδη τῷ πλήτερω τὰς χορδὰς ἐκρούε καὶ ὀλίγον ὅσον κιδάρας συνῆδε τοῖς κρουμάσι».

2. Ὀμήρ. Ὀδύσσεια φ 406 - 408 «*φόρμιγγος* (= κιθάρας) *ἐπιστάμενος... ἐτάνυσσε... χορδήν, ἄψας... ἐϋστρεφὲς ἔντερον οἶδός*» ('). ὁ Σχολιαστής V τὸ *ἐϋστρεφὲς ἔντερον οἶδός* ἐρμηνεύει: *τὴν χορδήν*.

3. Ὀμήρ. Ὑμν. εἰς Ἑρμῆν 51 - 54 («Ἑρμῆς) *οἷων ἐτανύσσατο χορδὰς... θῆδός δ' ὑπὸ... ἀειδεν*» (').

4. Ὀμήρ. Ἰλ. Σ 569 - 571 «*πάϊς φόρμιγγι* (= κιθάρα) *λιγνῆ... κιδάριζε, λίνον δ' ὑπὸ... ἀειδεν | λεπταλέῃ φωνῇ*» (').

Οἱ ἐν X στίχοι διεσκευάσθησαν ὡς ἑξῆς. Ἐν h (= τῇ ἀπωτέρᾳ πηγῇ τῶν διασκευῶν Α, E, P, T καὶ e) εἶχον ὧδε:

ἀφοῦ δὲ ἀπεδείπνησεν, ἐμβαίνει εἰς τὸ κουβούκλιν καὶ βαλὼν ὑποδήματα λαμβάνει τὴν κιδάραν καὶ ἀποκατέστησεν αὐτὴν, ὥσπερ ἐκεῖνος ἦδει, κάλλιστα γὰρ πεπαίδευτο (sic) ἐν μουσικοῖς ὄργανοις, οἷων κλώσας (sic) ἔντερα καὶ τὰς χορδὰς τῆς ποίσας καὶ... ἐτραγῶδει... καὶ χαμηλῶς τὴν κρούει.

Ἐν e (= τῇ πηγῇ τοῦ S καὶ E) εἶχον ὧδε: *ἀφοῦ δὲ ἀπεδείπνησεν, ἐμβαίνει εἰς τὸ κουβούκλιν | λαμβάνει τὴν κιδάραν | καὶ ἀποκατέστησεν αὐτὴν | οἷων σχίσας (sic) ἔντερα ἐποῖσέ τῆς (sic) τὰς κόρδας καὶ... ἐτραγῶδει... καὶ χαμηλῶς τὴν κρούει.*

Τέλος αἱ σφζόμεναι διασκευαὶ παρέχουσι τὰ ἑξῆς ('): C IV 396 - 400

εἰτα κἀκεῖθεν (sic) ἀναστὰς ἀνέβη (sic) εἰς τὸ κουβούκλιν καὶ λαβὼν (sic) ὑποδήματα λαμβάνει καὶ (sic) κιδάραν,

φιλαῖς δὲ πρῶτον ταῖς χερσὶ τὰς χορδὰς ἐκτινάξας, κάλλιστα δ' ἐπεπαίδευτο ἐν μουσικοῖς ὄργανοις, καὶ ταύτην ἀρμολογῶν ἐκρούε ψινυρίζων.

(Ἐπετα συνέχεια)

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

μενα εἰς τὴν τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτῆς σ. 14, 2 καὶ 15 καὶ Α. Χατζῆν, BNGJ 9 (1930 - 2) σ. 262, σημ. 5' πβ. περὶ τούτου Π. Καλλονᾶρον ἑ. ἄ. Β' (1943) σ. 320.

(5) Τὸ *τοῖς χεῖλεσι* ἀνεκνώσθη τοῖς χερσὶ, ἀνθ' οὗ γραφεὺς τις ἐνομίσεν, ὅτι ὀφείλε νὰ γράψῃ *τοῖς δακτύλοις*. Πβ. Ἀκριτ. A 3053 = C VI 189.

(6) Ὁ Γ. Παπανδρέου (ἐκδ. οἱ. Σαλιβέρου) μεταφράζει ὧδε: «*τεντώνει τὴν χορδὴν... προσαρμολογῶν... ἐκρούσας τὴν χορδὴν*».

(7) Τὴν πηγὴν ταύτην ἐδρον τῷ 1939' πβ. Π. Καλλονᾶρον ἑ. ἄ. Β' (1943) σ. 320.

(8) Ὁ Γ. Παπανδρέου (ἑ. ἄ.) μεταφράζει: «*παῖς μὲ δρυφῶνον κιδάραν... ἐκιδάριζε καὶ συγχρόνως χαμηλὰ ἐτραγῶδει μὲ λεπτὴν φωνὴν ἄσμα... χορδῶν*».

(9) Ἡ σειρά τῆς συνεξετάσεως τῶν στίχων τῶν διασκευῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ X ὀφείλει κατ' ἐμὲ νὰ εἶναι: C, E, L, T, A, P' μόνον δὲ διὰ τῆς καταστάσεως τῶν X, ὅπερ πρέπει νὰ εἶναι κυριώτατος σκοπὸς τῶν ἐρευνῶν.

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Περί τινος περιέργου άντινομίας. 'Υποκειμενισμός και άντικειμενική 'Αλήθεια

(Συνέχεια έκ της σελ. 14)

'Από της άπόψεως δέ ταύτης θά ήδύνατό τις νά υποστηρίξη ότι ο υποκειμενισμός έχει σχέσιν και μάλιστα σταθεράν προς την έννοιαν της προσωπικής έλευθερίας, άγαθοῦ οὔτινος ὅλως ιδιαιτέρως έφίεται ὁ άνθρωπος, υπερβαλλόντως δέ και διή ύπέρ πάν άλλο ποθεῖ και άγαπα (!).

Συνωδά δέ προς τά άνωτέρω θά έδικαιοῦτο ἴσως τις νά υποστηρίξη ένταῦθα, ότι ο υποκειμενισμός, ἡ άντικειμενική αλήθεια και ἡ έννοια της τοσοῦτον πολυποθῆτου έλευθερίας ὕψιστονται έν τῷ άνθρωπῳ κατά τρόπον άρρητον, άρκούντως πλήρως και τελείως προσηρμοσμένα, ἵνα μή εἴπη τις άρρηκτως συνδεδεμένα, ὥστε νά άποτελῶσι μεγαλειῶδες και θαυμασιώτατον τρίγωνον, οὔτινος δταν την ὀρθήν γωνίαν άποτελῇ ἡ έξ άντικειμένου αλήθεια, τότε ὁ άνθρωπος εύρίσκεται έν τῷ στα-

(1) Πρὸλ. Πλάτ. Πολιτ. 387 B, ένθα ὁ θάνατος θεωρεῖται ὑπό τοῦ φιλοσόφου προτιμότερος της δουλείας, διό και λέγει «δουλείαν θανάτου μάλλον πεφοβημένους». 'Η υπερβολική ὅμως έλευθερία, άλλαις λέξεσιν ἡ κατάχρησις ταύτης ὑπό τοῦ ατόμου και τοῦ κράτους, χαρακτηρίζεται ὡς δουλεία «...ἡ...άγαν έλευθερία εἰκεν οὐκ εἰς άλλο τι ἡ εἰς άγαν δουλείαν μεταβάλλειν και ιδιῶτη και πόλει». Πλάτ. Πολιτ. 564 A. 'Ως σπουδαιότατον δέ ἰδανικόν θεωρῶν την έλευθερίαν προς ἦν πᾶς τις δέον νά άποθλέπη και νά κατατείνῃ έκάστοτε ὅλαις δυνάμεσιν εἰς την κατάκτησιν αὐτῆς διδάσκει: «ὑπέρ της έλευθερίας μάχεσθαι» (Μενεξ. 239 B). 'Ο δέ Κύρος «...άνήρ ὢν Περσῶν τῶν μετά Κύρον τὸν άρχαῖον γενόμενον βασιλικώτατος τε και άρχειν αξιώτατος ὡς παρά πάντων ὁμολογεῖται τῶν Κύρου δοκούντων έν πείρᾳ γενέσθαι» (Ξενοφ. 'Αναβ. 1, 9, 1) πρὸ της μάχης τῶν Κουνάξων ὁμιλῶν προς τοὺς στρατηγούς και λοχαγούς τῶν 'Ελλήνων οἰονεῖ δέ εξαίρων τὸ άγαθόν της 'Ελευθερίας, έθροντοφώνει «ὦ άνδρες 'Ελληνες, οὐκ ανθρώπων άπορῶν βαρβάρων συμμάχους ὡμᾶς άγω, άλλὰ νομίζων άμείνους και κρείττους πολλῶν βαρβάρων ὡμᾶς εἶναι, διὰ τοῦτο προσέλαθον. 'Οπως οὖν έσεσθε άνδρες άξιοι της έλευθερίας ἣς κέκτησθε και ἣς ὡμᾶς εγὼ εὐδαιμονίζω» εἰ δ' άρ ἴστε ότι την έλευθερίαν εἰλοίμην άν άνθ' ὧν έχω πάντων και άλλων πολλὰ πλάσιον» Ξενοφ. 'Αναβ. 1, 7, 3. 'Ως και «'Αλλ' εγὼ τοι, έφ' ὃν Ἄριστιππος, οὐδέ εἰς την δουλείαν εμαυτὸν τάττω, άλλ' εἶναι τις μοι δοκεῖ μέση τούτων ὁδός, ἦν πειρῶμαι βαδίζειν, οὔτε δι' άρχῆς οὔτε διὰ δουλείας, άλλὰ δι' έλευθερίας, ἥπερ μάλιστα προς εὐδαιμονίαν άγει». (Ξενοφ. 'Απομνημ. 2, 1, 11). 'Αξιοσημείωτος ὡσαύτως και δι' αξία πάσης έξάρσεως τυγχάνει και ἡ περι έλευθερίας διδασκαλία της 'Αγίας Γραφῆς, ένθα καθ' ὑπερβολήν αὐτῇ έκτιμάται και ιδιαιζόντως γεραίρεται τὸ άγαθὸν αὐτῆς της πνευματικῆς έλευθερίας τάσσομένης έν πρώτῃ μοίρᾳ παρ' Αὐτῇ (και δι' τῇ

'Υπὸ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗ, Καθηγητοῦ

δίῳ της έκπληρώσεως τοῦ ὕψηλοῦ και μεγαλειώδους αὐτοῦ προορισμοῦ.

Και ταῦτα μὲν περί ὕποκειμενισμοῦ, άντικειμενικῆς αλήθειας και προσωπικῆς έλευθερίας έν συνδυασμῷ έξ έπόψεως ἠθικῆς έννοίας.

'Αλλ' ἤδη ὁ λόγος στρέφεται προς αὐτήν ταύτην και μόνην την άντικειμενικὴν αλήθειαν, ὡς και προς την σχέσηιν αὐτῆς προς την ὕποκειμενικήν.

'Ερωτῶμεν λοιπόν: Τί εἶναι αὕτη ἐφ' ὅσον ἡ πρόοδος της έπιστήμης, της φιλοσοφίας και της τέχνης έξυπονοεῖ και την άντικατάστασιν τῶν έκάστοτε κριτηρίων δι' ὧν αὕτη γνωρίζεται, και την συμμεταβολήν την ὁποῖαν έν προκειμένῳ αὕτῃ ἐπὶ τὰ βελτίῳ ὕφίσταται διὰ της άνιούσης, ἦν έκάστοτε βαίνει ὁ πολιτισμός; Τί εἶναι, λέγω, άρᾶ γε αὕτη ἡ πῶς θά εἶναι δυνατόν νά ὀνομάσωμεν ταύτην, ἡ τί θά ἦτο λογικῶς έπιτετραμμένον νά λεχθῇ έν προκειμένῳ περι αὐτῆς; Μήπως ένδεχομένως αλήθεια έξ άντικειμένου (κατ' άνθρωπον βεβαίως πάντοτε) εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ διδάσκεται ὑπό της φιλοσοφίας; 'Αλλ' ένταῦθα θά ήδύνατό τις νά διαφωνήσῃ και τοῦτο, διότι ὅ,τι ἐκεῖ ὁ εἰς έπικοδομεῖ, ὁ έτερος κρημνίζει. Τὰ φιλοσοφικά δηλαδὴ συστήματα, παρ' ὅτι τυγχάνουσιν ὀδότης πλήρεις και θεωρεῖαι άποτελεσθέναι, πλην ὅμως άλληλοσυγκρούονται.

'Αλλ' οὔτε ἡ διὰ της νομοθεσίας έκφερομένη παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσιν έννοια τοῦ δικαίου εἶναι πάντοτε αλήθεια άντικειμενικόν κύρος έχουσα, και τοῦτο διότι οἱ νόμοι πολλὰκις εἶναι προσωπικοὶ μῖας ἡ δύο τριῶν φέρ' εἰπεῖν κοινωνικῶν τάξεων, έπιβαρύνουσι δέ, και μάλιστα σκληρῶς, οὐχί σπανίως τὰς λοιπὰς (!). ('Επεταί συνέχεια)

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ. ΓΟΥΔΕΛΗΣ

Καινή Διαθήκη) έξ ἣς ὡς έκ πολυκρούνου πηγῆς αναβλύζει ἡ άτομική, οἰκογενειακή, εθνική και κοινωνική αλήθης τῶν ανθρώπων έλευθερία. Πρὸλ. Σοφ. Σειράχ 7, 22 Λευίτ. 19, 20. 'Εσδρ. 4, 53. Μακκ. 14, 26. Ρωμ. 8, 21. Κορινθ. 5, 17, 10, 29. 2 Κορινθ. 3, 17. 2. Πέτρ. 2, 16, 19. Γαλάτ. 2, 4, 5, 1, 13.

(2) Τοῦτ' αὐτὸ δυστυχῶς συνηθέστατα παρατηροῦμεν και εἰς τὰ πλουσιώτερα κράτη, άτινα καταπιέζουσι και εἰς τὰ πτωχότερα οἰκονομικῶς, στηριζόμενα εἰς διεθνή νομοθετήματα κάκιστα, εὐνοοῦντα τὰ συμφέροντα αὐτῶν, οὐδεμίαν δέ σχέσηιν έχοντα προς τὸ πνεῦμα της καλῆς έννοουμένης άντικειμενικῆς αλήθειας, πλεονεκτοῦσιν οὔτω έξ έπόψεως νομισματικῆς διαφορᾶς, ἥτις δέν ρυθμίζεται βάσει δικαίας τῶν ὕλικῶν άγαθῶν κατανομῆς, άλλ' ὑπό τοῦ πλούτου και της ὕλικῆς καθόλου ἰσχύος, ἐφ' ἣς ταῦτα συνήθως συνοδεύονται.

Περί τήν τοπογραφίαν τῶν 'Αθηνῶν

'Ο 'Αγιος 'Ιωάννης της κολόννας

'Υπὸ ΑΝΔΡ. Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ

Δεξιὰ τῷ κατερχομένῳ την ὁδὸν Εὐριπίδου, ὀλίγον πρὸ της διασταυρώσεως ταύτης μετά της ὁδοῦ Μενάνδρου, εγείρεται μικρὰ μονόκλιτος βασιλικὴ ὠκοδομημένη περίξ ἄρραθδῶτου μαρμαρίνου κίονος ρωμαϊκῶν χρόνων, οὔτινος τὸ άνω μέρος μετά τοῦ ἐπ' αὐτοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου ὑπερέχει της άμφικλινούς της βασιλικῆς στέγης. Τὸ έκκλησιδίου τοῦτο τιμάται ἐπ' ὀνόματι τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Προδρόμου, έορτάζει κατά την μνήμην της άποτομῆς της κεφαλῆς αὐτοῦ την άγομένην κατά την 29ην Αὐγούστου και καλεῖται έν τῇ κοινῇ συνηθείᾳ «'Αἱ Γιάννης της κολόννας, ἡ 'ς την κολόννα».

Περί τοῦ κίονος τούτου πιστεύεται παρὰ τῷ ἀθηναϊκῷ λαῷ ότι έχει θαυματουργοὺς ἱαματικὰς ἰδιότητας, ἰδία κατά τῶν πυρετῶν, οἱ δέ καταφεύγοντες πιστοὶ προς θεράπειαν διὰ της έπικλήσεως της θείας αντίληψεως τοῦ αἰγίου 'Ιωάννου, έπικολλῶσι βαμβάκινην κλωστήν, ἴσην προς τὸ άνάστημα αὐτοῦ έκαστος, ἐπὶ τοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος μέρους τοῦ κορμοῦ τοῦ κίονος, ὅπερ έκ τῶν κηρίων άτινα χρησιμοποιοῦνται προς έπικόλλησιν τῶν νημάτων, τοῦ εἰαίου κ.λ. έχει προσλάβει στίλβουσιν χροιάν.

Τὰ κατά την δοξασίαν ταύτην τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, ἥτις ἀπὸ ἱκανῶς παλαιῶν χρόνων ἐμφανιζομένη διατηρεῖται μέχρι τοῦ νῦν, ἐπραγματεύθησαν πολλοὶ κατά καιροὺς ἡμέτεροι και ξένοι έκ τῶν άσχοληθέντων περί της ἱστορίας τῶν μεσαιωνικῶν 'Αθηνῶν και την λαογραφίαν. 'Επίσης τοῦ κίονος τούτου μνημονεύουσι και άπαντες οἱ της τοπογραφίας τῶν ἀρχαίων 'Αθηνῶν μελετηταὶ χωρὶς οὐδεῖς έξ αὐτῶν νά δυνηθῇ νά παρασχῇ ἱκανοποιητικὴν τινα περί τούτου ἐρμηνείαν. Οἱ πλείονες λέγουσιν, ὅλως άορίστως, ότι ὁ κίων ἀνήκει εἰς τινα άγνωστον ναὸν ρωμαϊκῶν χρόνων, άλλοι ότι οἱτος εἶναι λείψανον παλαιότητας κιονολατρείας και άλλοι άλλα. 'Ο δέ πολὺς W. Judeich, ὁ της άρίστης τοπογραφίας τῶν ἀρχαίων 'Αθηνῶν συγγραφεὺς (έκδ. 2α, 1931), λέγει ότι εἰς τὸ ἐντὸς τῶν τειχῶν βόρειον τμήμα της ἀρχαίας πόλεως ὑπῆρχε πολὺς χώρος προς ἀναζήτησιν διαφόρων κτισμάτων τοῦ 'Αδριανοῦ μνημνευομένων ὑπὸ τοῦ περιγητοῦ Πausaniou, ὡς τοῦ ναοῦ της 'Ηρας, τοῦ τοῦ Πανελληνίου Διός, τοῦ Πανμυαίων χρόνων, ὡς και τινες ἐπιγραφαὶ ἀναφέρουσι τὸ Διογέειον και την έορτήν τῶν Διογενείων. Ταῦτα βεβαίως μαρτυροῦσιν ότι τὰ εὐρήματα ἀνήκον εἰς γυμνάσιον και δι' κατά πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ Διογέειον, άλλ' οὐδέν άπολύτως μαρτυροῦσι περί της θέσεως αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον εἶχον μεταφερθῇ έκ της ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως και ἐντελεισθῇ εἰς τὸ προμνημονευθέν τεῖχος μετά παντοίων άλλων ἀρχαίων λίθων.

Καθ' ἡμᾶς ὁ μονήρης κίων τοῦ αἰγίου 'Ιωάννου και τὰ παρ' αὐτὸν εὐρήματα μαρτυροῦσι περί της ἐκεῖ ποῦ ὑπάρξεως γυμνασίου ἡ άλλου τινος κτισματος άφιερωμένου τῷ 'Απόλλωνι, τὸ δέ γυμνάσιον, εἰς οὗ την περιοχήν ἀνήκει τὸ περί οὗ ὁ λόγος κτίσμα, δέν άποκλείεται νά ἦτο τὸ Διογέειον.

Οὗτω τὸ ζήτημα τοῦ κίονος τοῦ αἰγίου 'Ιωάννου, ὅπερ παρέμεινε μέχρι τοῦδε άλυτον πρόβλημα της τοπογραφίας τῶν 'Αθηνῶν, τίθεται ἐπὶ νέων ὅλως βέβαιων έξ ὧν δύναται τις νά ὀρμηθῇ εἰς άσφαλεστέρας ζητήσεις και νά δυνηθῇ νά ἐπιλύσῃ τελικῶς πολλὰ ζητήματα της τοπογραφίας τῶν 'Αθηνῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, άτινα μέχρι τοῦδε παραμένουσι σκοτεινὰ και περί ὧν οἱ άσχοληθέντες ἐκφράζονται μετά μεγάλης άμφιβολίας και άβεβαιότητος.

Πλείονας περί τοῦ θέματος άποδείξεις και έκτενέστεραν τοῦτο ἀνάπτειν παρέχω έν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ, ὅπερ θά περιληφθῇ έν τῇ σειρᾷ, ἦν τῷ 1940 διὰ της περί Καίσαριανῆς μελέτης μου Ἰδρυσα.

Μεταξὺ της πρώτης και της δευτέρας λέξεως τοῦ 2ου στίχου άφειθῇ χάριν συμμετρίας κενὸς γραμμάτων χώρος 0,29 μ.

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὑπέδειξέ μοι ἐντετοιχισμένην κατ' 'Απρίλιον τοῦ 1930, ὁ έκτελέσας την έκσκαφήν τοῦ προμνημονευθέντος οἰκοπέδου μηχανικός, ἀεί-

μνηστος φίλος μου Κωνσταντῖνος Χαρτοφύλαξ. Τότε ἐξήτασα αὐτὴν ἐπὶ τόπου και ἀνήγγειλα πάραυτα την εύρεσιν ταύτης εἰς τὸν τότε έφορον άρχαιοτήτων 'Αττικῆς Ν. Κυπαρίσσην, ὅστις έφρόντισε διὰ την μεταφορὰν ἐκεῖθεν τοῦ ἐνεπιγράφοῦ έπιστολίου και την κατάθεσιν αὐτοῦ έν τῷ περιθῶλῳ τοῦ καλουμένου Θησείου ένθα ἀπόκειται και νῦν.

Οἱ χρόνοι της ἐπιγραφῆς συμφωνοῦσι προς τοὺς τοῦ κίονος τοῦ αἰγίου 'Ιωάννου, φαίνεται δέ ότι κατά πᾶσαν πιθανότητα άμφοτέρα ἀνήκον εἰς κτίσματα της αὐτῆς περιοχῆς έν ἡ ἐλατρεύετο ὁ 'Απόλλων. Περί τοῦ εἶδους ὅμως τῶν οἰκοδομημάτων τούτων δέν δύναται τις νά άποφανθῇ εύχερῶς· πιθανῶς νά ὑπῆρχεν ἐκεῖ ναὸς τις ἡ βωμὸς άφιερωμένος τῷ 'Απόλλωνι. ἴσως δέ νά ἠγείρετο και έτερον κτίσμα, π. χ. γυμνάσιον ὡς έκ τοῦ γυμνασιαρχῶν της ἐπιγραφῆς δύναται τις νά συμπεράνῃ.

'Υπὲρ της έκδοχῆς ότι ἐκεῖ ποῦ ὑπῆρχε κατά τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους γυμνάσιον συνηγορεῖ και τμήμα καταλόγου ἐφῆβων, τῶν ἐτῶν 40/1-53/4 μ. Χρ. (IG 112 1084), ὅπερ εύρέθη έν τῇ έκκλησίᾳ τοῦ 'Αγίου 'Αθανασίου της συνοικίας Ψειρή. Σημειωτέον ἐπίσης, ότι άορίστως ἀναφέρεται, ότι δυτικῶς τοῦ ναΐδίου τοῦ αἰγίου 'Ιωάννου και άριστερὰ της ὁδοῦ Εὐριπίδου ἀνασκαπτομένου οἰκοπέδου προς θεμελίωσιν οἰκίας άνευρέθη μωσαϊκὸν δάπεδον και χριστιανικὰ τινα γλυπτὰ της Ε' μ. Χ. έκατονταετηρίδος.

'Ο ταυτισμός τοῦ γυμνασίου τούτου προς τι τῶν μνημονευομένων ὑπὸ της παραδόσεως γυμνασίων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καθίσταται λίαν δυσχερὴς· μεταξὺ τούτων μνημονεύεται τὸ τοῦ 'Αδριανοῦ έκατοντάστου γυμνάσιον, ὅπερ ὅμως κατά Pausaniou (Α' 18,9) ἦτο «λιθοτομίας της Λιβύης» και έπομένως δέν δύναται νά ταυτισθῇ προς τὰ νῦν ἐξεταζόμενα ἀττικῶ μαρμάρου ἱχνη, και τὸ Διογέειον, ὅπερ ὑπὸ τινῶν τοποθετεῖται ἀνατολικῶς τοῦ Πύργου τῶν ἀνέμων κατά την νῦν ὁδὸν Κυρρηστοῦ μετά τὸν ἀριθμὸν 37, ένθα ἐκεῖ ποτε ὁ αἰγιος Δημήτριος Κατηφόρος, ἐπειδὴ ἐκεῖ άνευρέθησαν ἐντελειζόμενα έν τῷ καλουμένῳ Βαλεριανῶ τείχει αἱ έν τῷ 'Εθνικῷ 'Αρχαιολογικῷ Μουσείῳ 33 ἐρμαῖκα στήλαι κοσμητῶν, ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς και τινες ἐπιγραφαὶ ἀναφέρουσι τὸ Διογέειον και την έορτήν τῶν Διογενείων. Ταῦτα βεβαίως μαρτυροῦσιν ότι τὰ εὐρήματα ἀνήκον εἰς γυμνάσιον και δι' κατά πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ Διογέειον, άλλ' οὐδέν άπολύτως μαρτυροῦσι περί της θέσεως αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον εἶχον μεταφερθῇ έκ της ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως και ἐντελεισθῇ εἰς τὸ προμνημονευθέν τεῖχος μετά παντοίων άλλων ἀρχαίων λίθων.

Καθ' ἡμᾶς ὁ μονήρης κίων τοῦ αἰγίου 'Ιωάννου και τὰ παρ' αὐτὸν εὐρήματα μαρτυροῦσι περί της ἐκεῖ ποῦ ὑπάρξεως γυμνασίου ἡ άλλου τινος κτισματος άφιερωμένου τῷ 'Απόλλωνι, τὸ δέ γυμνάσιον, εἰς οὗ την περιοχήν ἀνήκει τὸ περί οὗ ὁ λόγος κτίσμα, δέν άποκλείεται νά ἦτο τὸ Διογέειον.

Οὗτω τὸ ζήτημα τοῦ κίονος τοῦ αἰγίου 'Ιωάννου, ὅπερ παρέμεινε μέχρι τοῦδε άλυτον πρόβλημα της τοπογραφίας τῶν 'Αθηνῶν, τίθεται ἐπὶ νέων ὅλως βέβαιων έξ ὧν δύναται τις νά ὀρμηθῇ εἰς άσφαλεστέρας ζητήσεις και νά δυνηθῇ νά ἐπιλύσῃ τελικῶς πολλὰ ζητήματα της τοπογραφίας τῶν 'Αθηνῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, άτινα μέχρι τοῦδε παραμένουσι σκοτεινὰ και περί ὧν οἱ άσχοληθέντες ἐκφράζονται μετά μεγάλης άμφιβολίας και άβεβαιότητος.

Πλείονας περί τοῦ θέματος άποδείξεις και έκτενέστεραν τοῦτο ἀνάπτειν παρέχω έν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ, ὅπερ θά περιληφθῇ έν τῇ σειρᾷ, ἦν τῷ 1940 διὰ της περί Καίσαριανῆς μελέτης μου Ἰδρυσα.

'Ανδρ. Α. Παπαγιαννόπουλος - Παλαιός

Κριτικά και έρμηνευτικά παρατηρήσεις εις τὰς διασκευὰς τῆς Ἀκριτηΐδος

Υπό ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ὡς εἶναι γνωστόν, τὸ κείμενον τῆς Ἀκριτηΐδος¹ παρεδόθη δι' ἑξ διασκευῶν, αἵτινες διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπὶ μέρους διαπραγματεύσει τῶν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἥρωος Ἀκριτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ γλωσσικῇ τῆς ἀφηγήσεως μορφῇ. Αἱ διασκευαὶ αὗται ἐσώθησαν διὰ τῶν ἐξῆς χειρογράφων κωδίκων: 1. C (τοῦ 14ου αἰῶνος), 2. E (τοῦ 16ου αἰ.), 3. T (τοῦ 17ου αἰ.), 4. A (τοῦ 17ου αἰ.), 5. P (τοῦ 17ου αἰ.) καὶ 6. L (τοῦ 17ου αἰ.)².

Καίτοι παρήλθον ἑβδομηκονταετία μὲν περὶ τοῦ, ἀφ' ἧς ἀνεκαλύφθη πρώτη ἡ διασκευή T, εἰκοσαετία δὲ σχεδόν, ἀφ' ἧς ἐξεδόθη τελευταία ἡ διασκευή P³, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὸ ἔπος καὶ τὰ ζητήματα αὐτοῦ ἀναφερομένων παντοίων φιλολογικῶν ἐργασιῶν ἀνέρχεται ἤδη εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας⁴, εἶναι ἀναγκαία μεγάλη εἰσέτι κριτικὴ τῶν κειμένων ἐπεξερ-

¹ Ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνικοῦ ἔπους τοῦ ἀφορώντος εἰς τὸν Βασίλειον Διγενῆ Ἀκριτήν ἀκολουθῶ τῇ ὑποδείξει τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ μου Α. Χατζῆ ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Ὁμηρικὰ Ἑρευναί 1. Προλεγόμενα εἰς τὴν τοῦ Εὐσταθίου Μακρικοῦ Ἀκριτηΐδα καὶ τὰς διασκευὰς αὐτῆς. Μέρους Α', Ἀθήναι 1930, σ. 5 κ.ε.

² Τὰ ὑπ' ἐμοῦ χρησιμοποιούμενα κριτικά σημεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς: Α=κώδιξ Ἀθηνῶν (πρῶν Ἀνδρου, ἐκδόται: 1. Α. Μηλιαράκης, 2. Π. Καλονάρος), Β=ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν διασκευῶν Α καὶ T, C=κώδιξ Κρυπτοφέρρης (codex Cryptoferratis, ἐκδόται: 1. Ε. Legrand, 2. Π. Καλονάρος), Ε=κώδιξ Ἐσκουριάλ (ἐκδόται: 1. D. C. Hesseling, 2. Π. Καλονάρος), F=ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν Α καὶ P, L=κώδιξ τοῦ Lincoln College ἐν Ὁξφόρδῃ (ἐκδ. Σ. Λάμπρος), Μ=ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν B, F, L καὶ α, Ν=ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν f καὶ g, Ρ=κώδιξ Πασχάλης (ἐκδ. Δ. Πασχάλης), T=κώδιξ Τραπεζοῦντος (ἐκδόται: 1. Κ. Σάθας καὶ Ε. Legrand, 2. Π. Καλονάρος), W=ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν H καὶ Y, X=ἡ ἀρχικὴ Ἀκριτῆς καὶ κοινὴ πηγὴ τῶν W καὶ t, Y=ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν b καὶ e, Z=ὁρθῶς, α=ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ A, b=ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ M, e=ἡ ἀπολεσθεῖσα κοινὴ πηγὴ τῶν E καὶ L, f=ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ E, g=ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ C, t=ἡ ἀπολεσθεῖσα πηγὴ τοῦ f, <...>=προσθεταί, [...]=ὀβελιστέα, ὡ=παράληλος στίχος, †=ὑποπτα. Πθ. καὶ Α. Χατζῆν BNGJ 10 (1933) σ. 369, 1. Περὶ τοῦ t βλέπε ἐμὰς παρατηρήσεις εἰς CVII 39.

³ Ἱστορίαν τῆς ἀνευρέσεως καὶ ἐκδόσεως τῶν κειμένων βλ. ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ P, ἐν Λαογραφίᾳ 9 (1926) σ. 309-311, ὡς ἐπίσης παρὰ Π. Καλονάρο, Βασίλειος Διγενῆ Ἀκριτῆς, [Ἀθήναι] 1941, τόμ. Α', σ. ιε' κ.ε., περιγραφὴν δὲ αὐτῶν παρὰ Π. Καλονάρο, αὐτόθι σ. κδ', -λα'.

⁴ Ἀναγραφὴν τῆς κυριώτερας Ἀκριτικῆς βιβλιογραφίας βλέπε παρὰ Π. Καλονάρο, ἑ.α. τόμ. Α', σ. λθ' κ.ε. καὶ τόμ. Β', σ. 316-318. Χάριν τῶν εἰδικῶν μελετητῶν καταρτίζω ἤδη Ἀκριτικὴν Βιβλιογραφίαν μετ' ἀναγραφῆς καὶ τῶν βιβλιοκρισιῶν μέλλουσιν νὰ περιλάβῃ πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ εἰς τὴν Ἀκριτηΐδα καὶ τὰ Ἀκριτικά ἄσματα ἀναφερόμενα δημοσιεύματα.

γασία, ἵνα ἡ ἀποκατάστασις καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ κατανόησις αὐτῶν ἀποβῇ κατὰ τὸ δυνατόν πληρεστέρα. Πᾶσαι ἀνεξαιρέτως αἱ διασκευαί, ὡς παρεδόθησαν, βριθοῦσι κυριολεκτικῶς ἐφθαρμένων ἢ δυσερμηνεύτων χωρίων καὶ σολοικισμῶν καὶ ἀντιφάσεων καὶ ἀσαφειῶν καὶ στίχων ἀκανονίστων, ὧν πάντων ἡ παρουσία ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ἀποδοθῇ, ἂν μὴ κατ' ἀπόλυτον, τοῦλάχιστον ὅμως κατὰ κύριον λόγον, εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς ἀντιγραφεῖς τῶν κωδίκων ἀδυνατοῦντες, ὡς φαίνεται, ὅπως κατανοήσωσι καὶ μεταγράψωσιν ὁρθῶς τὰ ἀναμφιβόλως λογιώτερα πρότυπα αὐτῶν, περιέπιπτον ἐν τῇ ἀμαθείᾳ ἢ ἡμιμαθείᾳ αὐτῶν εἰς συχνὰς παρανοήσεις καὶ παραγνώσεις⁵.

Εἰς τὴν θεραπείαν πολλῶν ἐκ τῶν πάσης φύσεως πλημμελημάτων τούτων ἀποθλέπουσιν

⁵ Εἰς σφάλματα καθαρῶς ἀντιγραφικὰ ἀποδοτέα κατ' ἐμὲ καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι παραμορφώσεις λέξεων αἱ παρατηρούμεναι ἐν T2816-2820 (= ὡ A4020-4024), ὧν τὴν κλεῖδα τῆς ἀποκαταστάσεως, ὡς ἔδειξεν ὁ Aug. Heisenberg, Ein angeblicher byzantinische Roman, Silvae Monacenses, Festschrift zur 50jähr. Gründungsfeier des phil.-hist. Vereins, München 1926, σ. 28-32, παρέχει κατὰ μέγιστον μέρος δὲ CVIII 85-89. Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ διατριβῇ, ἧς εὐφημον ἀνάλυσιν παραθέτει ὁ H. Grégoire, Byzantion 2 (1925) σ. 542-544, ὁ Heisenberg ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ, ὅπως ἐξηγήσῃ καὶ τὸν τρόπον, δι' ὃ ἐγένοντο αἱ ἐν λόγω παραμορφώσεις, φθάνει εἰς τὴν δημιουργίαν θεωρίας, καθ' ἣν ἡ ἀρχικὴ Ἀκριτῆς, καίτοι προϊόν λογίας χειρός, δὲν παρεδίδοτο ἀρχῇθεν γραπτῶς, ἀλλὰ διὰ ζώσης, ἦτοι ἀπὸ ραφιδῶν εἰς ραφιδόν, παρεμorfώθη δὲ καὶ ἡλκισθῇ ἀκριβῶς διὰ τῆς ποσορικῆς ταύτης παραδόσεως, μέχρις οὗ τέλος ὑπαγορευθεῖσα κατεγράφη ἐν ταῖς διασκευαῖς, δι' ὧν καὶ διεσώθη. Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη δὲν ἐλέγχεται ὁρθῇ. Οἱ στίχοι τοῦλάχιστον, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ὁ Heis. διὰ τὴν θεμελίωσιν αὐτῆς, αὐτοὶ οὗτοι συνηγοροῦσι τρανὺς ὑπὲρ τῆς γραπτῆς ἀντιθέτως παραδόσεως. Διότι αἱ διαφοραὶ τῶν γραφῶν τοῦ T καὶ τοῦ A [καὶ τοῦ P] τῶν τοῦ C, ἡ ἀκριθέστερον αἱ τῶν T, A, P καὶ C τῶν τοῦ X, ἐρμηνεύονται πᾶσαι ἄριστα παλαιογραφικῶς. Οὐδεμίαν δυσκολίαν διὰ τὴν παραδοχὴν αὐτῶν ὡς παραγνωσμάτων φέρουσιν αἱ λέξεις βασιλέως (A4020, κώδιξ) ἀντὶ Ἀχιλλέως (X, πθ. CVII 85, T2816, P399.37), στήρησιν (T2816, A4020, P399.38) ἀντὶ Ἰ. Ἀλδεφαγᾶ P399.38) ἀντὶ τοῦ καλοῦ δ' Ἀγα(μέμονος X, βλ. παρατηρήσεις μου εἰς CVII 86), φησὶν (T2817, X, βλ. παρατηρήσεις μου εἰς CVII 86, πθ. λέγω [φημι] P399.38) φυγὴν A4021 καὶ CVII 86, πθ. λέγω [φημι] P399.38) ἀντὶ σφαγὴν (X, πθ. H. Grégoire, Byzantion 4 [1927/28] σ. 711), πᾶν Ἑλόπης (A4021/2, P400.1, πᾶν Ὀλόπης T2817/8) ἀντὶ Πηνελόπης (X, βλ. παρατηρήσεις μου εἰς CVII 87), τὴν συμφορὰν (T2818, A4022, P400.1) ἀντὶ τῆς σφύρονος (X, βλ. παρατηρήσεις μου εἰς CVII 87), καθέκτους (T, A, P ἑ.α.) ἀντὶ κτανθέντας (X, πθ. CVII 87), ὁδηγῶν (T2819, A4023) ἀντὶ Ὁ-

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΗΜΩΝ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΝ

Υπό ΚΩΝΣΤ. ΡΟΥΝΙΟΥ, Γυμνασιάρχου τοῦ Ἀρσακείου Ἀθηνῶν

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 21)

5ος Μελέτιος ὁ Β' ὁ ἀπὸ Λαρίσης, ὅστις γενόμενος Πατριάρχης τῷ 1768 καὶ συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τινος Ἰταλοῦ ὡς συνεννοούμενος μετὰ τῶν Ρώσων ἀπέθανε κατόπιν ἀνηκούστων βασάνων ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ τοῦ Μεγάλου Οἰκονόμου τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντίνου, Θεσσαλοῦ καὶ αὐτοῦ τὴν πατρίδα.

6ος Κύριλλος ὁ ἐξ Ἀδριανουπόλεως, 1775-1821. Οὗτος ἦτο κάτοχος μεγάλης παιδείας καὶ πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Καθαιρεθεὶς τοῦ θρόνου τῷ 1819 ἔμεινεν ἰδιωτεύων ἐν Ἀδριανουπόλει. Ἀλλὰ τῇ 17 Ἀπριλ. 1821 ἀπηγχονίσθη.

7ος ὁ εὐκλεέστατος πάντων καὶ τὸ κάλλιστον θῦμα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος Γρηγόριος Ε', ὁ ἐκ Διμισιάνης Γορτυνίας, ὅστις κατηγορηθεὶς ὡς ἀποστάτης καὶ ἡθικός ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπηγχονίσθη τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821 ἔμπροσθεν τῆς μεσαίας Πύλης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Πλὴν δὲ τῶν ἀειμνήστων τούτων Πατριαρχῶν, οἵτινες ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἐμαρτύρησαν, καὶ ἄλλοι Πατριάρχαι δὲν ἐφυνεύθησαν μὲν, ἀλλ' ὑπέστησαν διαφοροὺς ἐξευτελισμοὺς καὶ κακώσεως ἐμμενιαντες πιστοὶ εἰς τὸ καθεῖναι αὐτῶν ὡς λ. χ. εἶναι ὁ Ἰωάσαφ ὁ Α', ὅστις κατεδικάσθη εἰς τὴν ὕβριν τῆς κοπῆς τῆς γενειάδος καὶ εἰς ἐξορίαν, Ραφαήλ ὁ Α', ὅστις ριφθεὶς εἰς τὰς φυλακάς τῆς Ἀδριανουπόλεως σιδηροδέσμιος, ἐξάγεται μετὰ τινα χρόνον ἐκεῖθεν καὶ χλευαζόμενος καὶ ἐμπυτόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπέθανε

αἱ καταχωριζόμεναι ἐνταῦθα παρατηρήσεις μου, αἵτινες ἀποτελοῦσαι μέρος μόνον τῆς οὐσιωδέστερον ἐκ μεγάλου πληθους, ὅπερ ἔχω καταγράψει, ἀναφέρονται κυρίως μὲν εἰς τὰς διασκευὰς C, E, T καὶ A κατὰ δευτέρον δὲ λόγον καὶ εἰς P, ἥτις, ἂν καὶ πεζῇ, βοηθεῖ πολ- λάκις μεγάλως εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς πρώτης γραφῆς.

(Ἐπεται συνέχεια)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

δυσσεῶς (X, πθ. CVII 88), Κίναμον (T καὶ A ἑ.α. P400.2) ἀντὶ Κύκλωπα (X, πθ. CVII 88) κτλ. Τοσοῦτον στενὴν περὶ τὰς λέξεις ταύτας παραμορφώσεως δὲν δύνανται νὰ βοηθῶσιν ὡς προϊόντα ἀκουστικῆς παρεξηγήσεως. Κατὰ ταῦτα ἡ συμβολὴ τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐργασίας τοῦ Heisenberg περιορίζεται ἐν τῷ ἐπιτυχεῖ μόνον ταυτισμῷ τῶν κακῶς παραδοθέντων στίχων ἐν M (=T2816-20=ὡ A4020-24) πρὸς τοὺς ὁρθότερον διασωθέντας ὑπὸ τοῦ CVII 85-89. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἐν μέρει τοῦλάχιστον πρὸ ἐλαττοῦ τὸν Heisenberg ὁ ἡμέτερος Σπ. Λάμπρος διαγινώσκων δεκαοκτὼ ὅλα ἔτη ἐνωρίτερον, ὅτι ὑπὸ τὸ Ὀλόπης τε τὴν συμφορὰν τοῦ T κρύπτεται τὸ Πηνελόπην τὴν σφύροναν τοῦ C καὶ ὑπὸ τὸ καθέκτους τοῦ πρώτου τὸ κτανθέντας τοῦ δευτέρου. Πθ. Νέον Ἑλληνομῆμονα 5 (1908) σ. 9 σημ.

κακῶς. Ραφαήλ ὁ Β', ὅστις ἐξωρίσθη, καὶ ἄλλοι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν.

Ἀλλὰ ποῖος κάλαμος δύναται νὰ περιγράψῃ τοὺς δεινούς, ἀλλὰ εὐκλεεῖς ἀγῶνας τῶν λοιπῶν κληρικῶν ἀπανταχοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος; Ποῖος τὰς ἀκαμάτους αὐτῶν προσπάθειας ὑπὲρ τῆς ἔστω καὶ στοιχειώδους πνευματικῆς μορφώσεως τῶν ὁμογενῶν καὶ τῆς στηρίξεως αὐτῶν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων; Ποῖος τὰ φρικτῶδη μαρτύρια, ἅτινα ὑπέστησαν ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν πατρίδα καθήκοντος αὐτῶν; Θὰ ἐχρειάζοντο τόμοι ὁλόκληροι, ἵνα περιγραφῶσι καὶ ἐξαρθῶσιν ἐπαρκῶς οἱ ἀγῶνες οὗτοι τῶν ἀειμνήστων καὶ καλλιστεφάνων τούτων μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος κληρικῶν. Εἰς 6.000 ἀναριθμήτους ὁ φιλέλληνας Γάλλος Πουκεβίλ τοὺς διαφόρους Ἑλληνας κληρικοὺς ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πατριαρχοῦ μέχρι τοῦ μοναχοῦ τοὺς θυσιασθέντας χάριν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους. Τὰ δνόματα καὶ ἡ δρᾶσις τούτων πρέπει νὰ ληφθῇ φροντίς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἵνα γραφῶσιν ἐν πολυτόμῳ ἱστορικῷ συγγράμματι, ὅπως φανῇ, πόσον ἀντάξιός τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τίθει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων» καὶ τῆς ἐλληνικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς ὑπῆρξεν ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους καὶ πόσον ἀδίκαι καὶ ἀνυπόστατοι εἶναι αἱ κατ' αὐτοῦ αἰτιάσεις καὶ αἱ συκοφανταίαι τινῶν κληρικῶν τῆς Δύσεως, οἵτινες χωρὶς νὰ δοκιμάσωσι τὰς θλίψεις, τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου, βάλλουσιν ἐκ τοῦ ἀσφαλούς, διυλίζοντες τὸν κῶλον παρὰ τοῖς ἄλλοις, τὴν δὲ παρ' ἐαυτοῖς κήλην καταπίνοντες. Ἀτυχῶς καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων δὲν ἀνεγνώρισαν ἐπαρκῶς τὰς υπερόχους ὑπηρεσίας ὡς παρέσχεν ὁ ἱερός ἡμῶν κλῆρος εἰς τὸ ἔθνος κατὰ τὰς διαφοροὺς περιπετείας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξήτασαν διὰ τοῦ μικροσκοπίου οὕτως εἰπεῖν πλημμελήματα τινὰ αὐτοῦ καὶ ταῦτα σπανιώτατα παρατηρή- θέντα ἐν καιρῷ τῆς δουλείας λόγω τῶν δεινῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἔζη. Ἀλλ' ἵνα τὰ ἄλλα παραλίπω, τὸ ὅτι περιεσώθη ἱκανὸς ἀριθμὸς χειρογράφων, ἐν οἷς ἦσαν γεγραμμένα τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων προγόνων, οφείλεται εἰς τοὺς κληρικοὺς, διότι οὗτοι εἶχον εἰς χεῖρας αὐτῶν τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Αὐτοὶ ἀντέγρα- φον τὰ προγενέστερα χειρόγραφα καὶ διεφύλακτον ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ παραδίδοντες αὐτὰ ὡς κληρονομίαν πολυτίμων εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Αὐτοὶ ἐχρησίμευσαν καὶ ὡς διδάσκαλοι τῆς στοιχειώδους παιδείας εἰς τὸ κρυφὸ λεγόμενον σχολεῖον καὶ ὡς μεγάλοι τοῦ Γένους διδάσκαλοι εἰς τὰ ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχοντα τότε ὀλίγα ἀνώτερα ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια.

(Ἐπεται συνέχεια)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΟΥΝΙΟΣ

το 'Ο Άγαθόσπερος Συνέσμος ἐπ' Εὐαγγελιστρίας Ἰερουζαλὴμ ὁποῦ μακάριοι τῇ ἡμέρᾳ γενομένοι Σεβασμιώτατοι Μητροπολίται Κυ-
βερῆος Κυρὸς Προκόπιος Καλιφῆ, ὁπὸ τὴν προεδρίαν διὰ τὴν
ρεκτικὸς δὲ Ἐλένης Πανοπούλου νῦν διατελοῦν δρᾶ ἐν μέσῳ τῆς
Ἑλληνικῆς Κοινωνίας ἀδελφούς καὶ σταθεροὺς ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς
δορυχίας καὶ τῆς ἀδελφείας τοῦ Ἑλληνοπαίδος ἔχον ὅτι τὴν
προσπασίαν αὐτοῦ ἐνὶ τῶν δύο χιλιῶδον ὁραματῶν καὶ ἀποφραν-
τήλων, παντοιοτρόπως φρονιτικῶν καὶ παντοειδῶς μεριμνῶν διὰ
τὴν αὐτήν καὶ τὴν ὑπόπαιδον τῶν δορυχῶν αὐτῶν ὑπάρξουν.
Ἡ ἀξίωματος ὁμολογούμενος αὐτῇ προσπάσεια τυγχάνει ὅλας
ἰδιαίτερως ἀξία πάσης ἐξάρσεως καὶ ἀγαθῆς κινήσεως τοσοῦτο μάλ-
λον καθ' ὅσον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἔχει
ἀνάγκη τοιοῦτων κοινωνικῶν φιλανθρωπικῶν ὁργανώσεων αἰτίνας
συμφάνους τοῦ πνεύματος τοῦ Εὐαγγελίου σπευδόντων ὅλας ἐκούσιος
καὶ ἐνθέρμως χριστιανικότητας, εἰς μίαν δύσκολον καμνὴν τῆς
Ἑθνικῆς ἡμῶν ιστορίας ἀπ' αἰῶνός αὐτῆρας κατὰ τὸ δυνατόν τῆς
ἀσπαστοῦ Ἑλληνικῆς ἡμῶν Φυλῆς.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἀθῆναι τῇ 2 Ἰουνίου 1944.

Ἐλλόγιμε καὶ ἀγαπητὲ κ. Διευθυντά,

Τὸ παρ' ὑμῶν ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Πνεῦμα» ἀσμένως παρακολουθῶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς αὐτοῦ καὶ εἰμαι ἔκτοτε ἐπαινέτης τοῦ πνευματικοῦ Σου τούτου ἔργου. Ἦδη κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ περίοδον τὸ περιοδικὸν εὐχαρίστως εἶδον τελειοποιούμενον κατὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὸ περιεχόμενον, ἀφοῦ ἐπέτυχες νὰ συγκεντρώσῃς διαπρεπεῖς συνεργάτας ἐκ τῶν κορυφαίων διανοουμένων τοῦ τόπου ἡμῶν.

Ἐγὼ λοιπόν, ὅστις παρακολουθῶ τὴν ἐξέλιξιν Σου ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν Σου χρόνων, Σὲ συγχαίρω διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν Σου δρᾶσιν, ἔτι μᾶλλον, διότι κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν λίαν ἐπιτυχῶς θεραπεύεις καὶ τὸ θεῖον κήρυγμα ἐν τε τοῖς ἱεροῖς Ναοῖς καὶ διαφόροις Συλλόγοις.

Εὐχομαί Σοι ὑγείαν ἀδιάπτωτον καὶ θεῖαν ἀρωγὴν πρὸς συνεχὴ καρποφορίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Ἐπιστῇ.

Μετ' εὐχῶν διαπύρων καὶ ἀγάπης
† Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος
ΙΕΖΕΚΙΗΛ

Κηφισὰ τῇ 31 Μαρτίου 1944.

Φίλε Κύριε Διευθυντά,

Εὐχαριστῶ θερμῶς διὰ τὸ ἀποσταλέν μοι τεῦχος τοῦ περισπούδαστου περιοδικοῦ ὑμῶν «Πνεῦμα», διὰ τὴν νέαν ἐμφάνισιν τοῦ ὁποῖου ἐν οὕτῳ χαλεποῖς καιροῖς εἰσαε ἀξίως συγχαρητηρίων καὶ πάσης ἐνισχύσεως. Ὅθεν ἀνταποκρινόμενος καὶ εἰς τὴν παράκλησιν ὑμῶν ἀποστέλλω πρὸς δημοσίευσιν ἐν αὐτῷ μικρὰν συμβολικὴν μελέτην μου.

Ἐπὶ τούτοις εὐχόμενος πᾶσαν πρόοδον καὶ τελειοποίησιν εἰς τὸ εἰς νέαν περίοδον εἰσελθόν περιοδικὸν ὑμῶν

Διατελῶ μετὰ φιλικῶν χαριετισμῶν
Ι. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ

ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Νικόλαος Λούβαρις καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Παντείου Σχολῆς περὶ τῆς δράσεως καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ὁποῖου τὸ ἡμέτερον περιοδικὸν τὸ «Πνεῦμα» ἠσυχολῆθ' διὰ μακρῶν ἐν τῷ προηγούμενῳ τεύχει, κατὰ τὴν β' Αὐτοῦ Ὑπουργίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1943 καὶ ἐντεῦθεν καὶ δι' ἐμὴν σήμερον συνεπλήρωσεν σπουδαῖον ἐθνικὸν κεφάλαιον διὰ τῆς δημοσιεύσεως προσφυστάτων τῶν δυνι νομοθετημάτων καταχωρισθέντων ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, ἀφορώντων δὲ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας δι' ὧν ἐπιδιώκεται ἡ ἀνόρθωσις τοῦ Κλήρου τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, τῆς καθόλου Παιδείας, κατωτάτης, μέσης καὶ ἀνωτάτης, ὥς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου καθισταμένου τοῦτου φορέως ψυχαγωγίας, τέρψεως, ἀλλὰ καὶ διδασκαλίας χριστιανικῆς ἰδεολογίας, ἥς ἄνευ ἡ κοινωνία εἶναι παντελῶς ἀδύνατον νὰ ἐκπολιτισθῇ ἀληθῶς, ὕγιως, πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς.

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Κ. Δογοθέτης. Εἰς τὸν Ὑψιστον (σελ. 11) στ. 1 γρ. λάμπουν οὐρανοὶ | στ. 3 γρ. καὶ ἀνθρώποι | στ. 4 γρ. ἀμέτρητα εἰς πλήρη | στ. 29 Σὺ ὡς Ζωὴ | στ. 30 γρ. ἡ Ζωὴ | στ. 44 γρ. προσφέρουσι.

Α. Παπαγιαννίδης — Ἰαλαίος σελ. 20 β 12 γρ. γάμου οἰκέων σελ. 20 β 16 καὶ 18 γρ. οἰκέων | Α. Χατζής σελ. 21 β 16 γρ. ὑπ' ὀψιν αὐτὸν ὁ Du Cange.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ (Ἐνταῦθα). Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ συγχαρητήρια ὑμῶν. Εἶναι ὄντως λίαν παρηγορὸν, ὅτι ἡ μαθητικὴ νεολαία μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀπεδέχθη τὴν νέαν ἐμφάνισιν τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν. — ΦΟΙΤΗΤΑΣ ΠΡΩΤΟΕΤΕΙΣ (Ἐνταῦθα). Ἀναγνώριζομεν τὰς δυσχερεῖας τῆς φοιτήσεως ὑμῶν. Δυστυχῶς αἱ ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκαι ἔχουσι περιορισμένους χώρους ἀναγνωστηρίων. — Π. Α. (Π. Φάληρον). Ἡ κατάσταση εἶναι, ὥς εἶναι γνωστὸν, λίαν δυσχερὴς καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἐκδίδομεν τὸ περιοδικὸν ἡμῶν οὐκ κατὰ μῆνα, ἀλλὰ κατὰ τριμήνιον. — ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΝ (Ἐνταῦθα). Διευρυνθήσεται εὐθὺς, ὥς ἐμάθομεν τὸ πρᾶγμα. Δὲν εἶναι ὁρὸν νὰ ἀρχίσωσι δύο περιοδικὰ ἔχοντα τὸν αὐτὸν σχεδὸν τίτλον. Ἡμεῖς ἔχομεν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν προτεραιότητα ὥστε δὲν θὰ μεταβάλωμεν ἡμεῖς τὸν τίτλον. — Δ. Κ. (Κηφισιά). Ἐλάδομεν καὶ εὐχαριστοῦμεν τὸ βιβλίον, περὶ ὃ γράφετε, ὑπάρχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἶναι λίαν δυσεύρετον. — ΚΥΡΙΟΝ Δ. Σ. (Νέα Ἰωνία). Οἱ φοιτῆται τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἔχουσι συνειδησὶν τῶν υποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς τὴν Πατρίδα. — Β. Κ. (Πειραιεύς). Θὰ ἐπανελάβωμεν βραδύτερον εἰς τὸ ζήτημα, ὅπερ εἶναι ἀξίον πολλῆς μελέτης. — Ν. Κ. (Ψυχικόν). Τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα παρεσφύρησαν διὰ τὴν σπουδὴν περὶ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ τεύχους. — ΠΡΩΤΗ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΝ (Ἐνταῦθα). Τὸ ὄρθον εἶναι μόνον Ἀκαδημία οὐκ ὁ ὁρθός ὁ Γ. Σηκίδης ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ νομίζει, ὅτι καὶ τὸ Ἀκαδημία εἶναι ὄρθον π. Α. Χατζῆν. Ἀκαδημία (Ἀπόλλων) — Ἀκαδημία: βιβλιοθήκη Ἑλληνικῶν Μελετῶν I (1941) σ. 1 κ. ε. Τὸ ζήτημα λύει κατὰ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν αὐτοῦ τὸ λατινικὸν Academiā = Ἀκαδημία, ὡς Alexandria = Ἀλεξάνδρεια, Antiochia = Ἀντιόχεια, Iphigenia = Ἰφιγένεια, κ. ἄ.π., ἅτινα τοῖνυν ἐν τῇ παραλήγουσῃ. Ὁ τύπος Ἀκαδημία ὀφείλεται εἰς τάνην (π. Α. Πόλις) — ἀποδόμη, εὐφροσύνη — εὐφροσύνη τῶν μεταγενεστέρων. — ΝΟΜΙΚΟΝ (Ἐνταῦθα). Τὸ βιβλίον «Ἡ ἀντιδικία τῶν τόνων» παρέχει ὄντως ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν. Ἀγνοοῦμεν καὶ ἡμεῖς τὸν λόγον, οἱ ὃν παρελήφθη ἐν τῷ τόμῳ ἢ ἐν σ. 443 ἀναφερομένη ὁμιλία τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Χατζῆ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 22 Μαρτίου 1943. Ἐμαθαίμεν μόνον τοῦτο, ὅτι περιεῖχε σοφιστικὰς ἀποκαλύψεις. Πιστεύομεν, ὅτι κατὰ τὴν προεχρή ἀνατύπωσιν — τὸ βιβλίον, ὡς μακρόθεν, γίνεται ἀνάγκαστον — θὰ τυπωθῇ καὶ τὸ παρὰ τὴν φθὲν τμήμα τῆς ὁμιλίας τοῦ σεναρίου καθηγητοῦ. — ΦΟΙΤΗΤΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ (Ἐνταῦθα). Τὴν «Ἀντιδικίαν τῶν τόνων» δύνανθε νὰ μελετήσητε ἐν τοῖς Σπουδαστηρίοις τῆς Σχολῆς, ἅτινα νῦν κατέχουσι πολλαπλὰ ἀντίτυπα. — ΝΕΑΡΟΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΝ (Ἐνταῦθα). Ἀντὶ ἀπαντήσεως εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὑμῶν παραθέτομεν δύο γράφει ὁ καθηγητὴς κ. Α. Χατζῆς, Ἡ ἀντιδικία τῶν τόνων σ. 454: «Αὐτὸς ὁ Κ. Παλαμάς — π. Νέαν Ἐστία 34 (1943) σ. 360 — ἐπίστευεν, ὅτι τὸ γλωσσικὸν ζήτημα θὰ λύσῃ ὡς μεγάλας μελλοντικὸς ποιητὴς γράφας καὶ ἐν τῇ καθαιρενοῦσῃ γλώσσῃ! Ὅστε καὶ κατ' αὐτὸν ἡ καθαιρενοῦσα δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι γλῶσσα τῆς ποιήσεως!».

ΙΩΑΚΕΙΜ ΜΑΛΑΘΟΥΡΑΝ (Ἐνταῦθα). Συμφωνοῦμεν καὶ ἡμεῖς. Ἡ ἰδρυτικὴ Ἀρχαία Ἐρευνῆς Θεοῦ Κήρυγματος παρὰ τῇ ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶναι ὁμολογούμενος ἀπαράτητος. — ΚΥΡΙΟΝ Σ. ΚΑΨΑΣΚΗΝ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΝ ΕΘΝ. ΩΔΕΙΟΥ (Ἐνταῦθα). Συμφωνοῦμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀπάνσεις ὅπως ἡ Θεία Λειτουργία καθ' ἑκάστην Κυριακὴν καὶ μεγάλην ἑορτὴν μεταδίδεται καὶ ἐξ ἄλλων (πλὴν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ) ἱερῶν Ναῶν, οἵτινες καὶ σπουδαίους πρωτοφάτας διαθέτουσι καὶ ἱεροκήρυκας ἐγνωσμένης ρητορικῆς δεξιότητις. Τὸ «Πνεῦμα» ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἐνεργείας ὑμῶν θὰ καταβάλῃ πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως καὶ ἐκπληρώσεως τῶν τοσούτων δικαίων καὶ λογικῶν ἀπώσεων ὑμῶν, δι' ὧν τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν θὰ ἔχῃ τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀκούσῃ τοὺς διαπρεπεῖς ἐκκλησιαστικοὺς ρήτορας καὶ σπουδαίους πρωτοφάτας τῶν μεγάλων Ἐκκλησιῶν τῶν Ἀθηνῶν.

ΚΥΡΙΟΝ Δ. Μ. (Ἐνταῦθα). Ἀποροῦμεν καὶ ἡμεῖς, πῶς καὶ διὰ τίνα λόγον εἰς ὁρισμένους μεγάλους ἱεροὺς Ναοὺς τῆς πρώτης οὔσης μετὰ τῶν ὁποίων συγκυροῦνται καὶ ὁ Μητροπολιτικὸς Ναός τὰ πρῶτὰ κηρύγματα διακρίνονται κατὰ τοὺς θερινούς μῆνας. Μὴ ἀπευθύνεσθε διὰ τὴν ἡμᾶς ἢ ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴν, πολὺ δὲ μάλλον ἢ ἱερὰ Σύνοδος εἶναι ἀρμοδιωτέρα.

ΑΚΡΟΑΤΑΣ ΙΕΡΩΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΩΝ (Ἐνταῦθα). Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς ἐπὶ συγχαρητηρίοις ὑμῶν ἐπὶ τῷ ἐκφωνηθέντι ρητορικῷ λόγῳ τοῦ ἡμετέρου Διευθυντοῦ κ. Σπυρίδωνος Κ. Γουδέλη, ἐν τῷ ἐορτάζοντι Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μ. Ἑσπερινοῦ τὴν παραμονὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου 25ης Μαρτίου, ἐπὶ τῇ ἐπιτελῇ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν ἑορτῆς. — ΚΑΘΗΓΗΤΗΝ ΩΔΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ (Ἐνταῦθα). Συμφωνοῦμεν καὶ ἡμεῖς. Ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ δὲ ἔπρεπε νὰ διδάσκηται ἐν ταῖς παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίαις ὡς υποχρεωτικὸν μάθημα ὡς καὶ πρότερον, καὶ οὐκ ὡς προαιρετικόν. Προσθέτομεν δὲ ἡμεῖς ἐν ταῖς παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίαις καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ῥητορικὴ, ὡς μάθημα ὑποχρεωτικόν. Ἡ ὀφέλεια θὰ εἶναι ἐξ ἐποφύας ἐθνικῆς μεγίστη.

ΚΥΡΙΟΝ ΑΝΔΡΕΑΝ ΤΙΛΙΑΝΑΚΗΝ (Ἐνταῦθα). — Τὸ ἡμέτερον περιοδικὸν τὸ «Πνεῦμα» δὲν πρόκειται, δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ ἀσχολῇ περὶ βιβλίων, ὅπερ εἶναι γεγραμμένον ὑπὸ ἀνθρώπου, ὅστις οὐτε περὶ τὴν Θεολογίαν οὐτε περὶ τὴν Φιλοσοφίαν ἱερίῃ ποτε, ἀρνείται δὲ ἐκ τῶν προτέρων καθόλου τὸ δόγμα, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Θεολογικῇ Ἐρευνῇ ἐξ ἐποφύας ὁρθοδόξου.

Ὁ κ. Θ. Χρ. Λαναράς ἐπιτίθεται διὰ τὸ βιβλίον αὐτοῦ «Ποῖος ὁ Ἀληθινὸς Θεός» περὶ τριτοῦ τοῦ Θεοῦ πρόβλημα ἡμῶν 1944» νὰ ἐπιλύσῃ τὸ ὄντως μέγα ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐπιμαῖον ἐξ ἐποφύας χριστιανικῆς ἐλέγχεται ἀγνοῶν τὰ περὶ τοῦ ἐπιμαῖον τοῦτου ζητήματος γράφοντα ὑπὸ τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἐν Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως θεῖα συνάρκει καὶ ὁρίσαν τὴν ὁρὴν περὶ τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν.

ΑΣΣ

Γεγονότα καὶ Σχόλια

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ
ΘΕΙΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

Ὁ ἡμέτερος Διευθυντὴς, Καθηγητὴς Θεολόγος ἐν τῷ Α' Προτύπῳ Γυμνασίῳ Ἀρρένων Ἀθηνῶν, κ. Σπυρίδων Κ. Γουδέλης πλὴν τῶν καθ' ἑκάστην Κυριακὴν κηρυγμάτων αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου (Κ υ ψ έ λ η ς) καὶ διὰ τὴν ὥραν τῆς Θεῆς Λειτουργίας καὶ τῶν Θρησκευτικῶν φιλοσοφικῶν, Δογματικῶν καὶ Ἀπολογητικῶν αὐτοῦ διαλέξεων ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης (Αἰόλου) καθ' ἑκάστην Πέμπτην καὶ περὶ ὥραν 6½ - 7½ μ. μ. ὁμιλῆσε καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ἱ. Ναοῖς τῶν Ἀθηνῶν καὶ Περιχώρων κατὰ τὸ διαρρῶσαν ἐξάμηνον μετὰ θεοῦ ζήλου καὶ φόβου Θεοῦ ἐπιτελῶν τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ἀποστολὴν εὐαγγελιζόμενος τὸν Κύριον:

Ἐν τῷ ἐορτάζοντι Καθεδρικῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου 25ης Μαρτίου παραμονὴ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶς ἑορτῆς χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Γυθείου καὶ Οἰτύλου κ. Χρυσόστομου καὶ παρισταμένων τῶν Μητροπολιτῶν Ναυπακτίας κ. Γερμανοῦ καὶ τοῦ Παραμυθίας κ. Δωροθέου καὶ ἐνώπιον χιλιάδων ἀκροατῶν, ἀληθοῦς κοσμοσυρροῆς. Τὸ ἀκροατήριον μετὰ πρωτοφανοῦς κατανύξεως ἠκροάσατο τὸν Θεόν Λόγον. Τὴν ἐπομένην δὲ 25ην Μαρτίου προσκληθεὶς ὁ ἡμέτερος Διευθυντὴς ὁμιλῆσεν ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τοῦ Συλλόγου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Μενάνδρου 4, καὶ ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἐκκλησιασματος λίαν εὐστόχως ἐπὶ θέματος θρησκευτικοῦ καὶ ἠὺχῆθη ἐν τέλει ὑπὲρ τῆς Παγκοσμίου Εἰρήνης καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Κοινωνίας ἀπὸ τῆς μάστιγος τοῦ κακοῦ.

Ὁμιλῆσε προσέτι ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν χαριετισμῶν τῆς Θεοτόκου δις τὴν τρίτην καὶ τετάρτην Παρασκευὴν τῶν νηστειῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἐν μέσῳ χιλιάδων ἀκροατῶν ἐν εὐλαθείᾳ καὶ φόβῳ Θεοῦ ἀκροασομένων τὸ θεῖον κήρυγμα.

Ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ (Χριστοκοπίδου) δεκάκις προσκληθεὶς ὑπὸ Ὁμίλου κυρίου καὶ δεσποινίδων καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Νικολάου (Κουκάκι) ἅπαξ.

Ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου κατόπιν προσκαλῆς τοῦ προϊσταμένου πρωτοπρεσβυτέρου κ. Γερασίμου Ποταμιάνου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου.

Ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος (Ἀχαρνῶν) ἅπαξ καὶ ἐνώπιον πυκνοτάτου ἐκκλησιασματος. Ἐνώπιον τῶν μελῶν τοῦ Ὁμίλου Χριστιανικῆς ζωῆς «Ὁ Ἅγιος Παντελεῆμων» δις προσκληθεὶς παρουσία τοῦ Ἀγίου Πρωτοσυγγέλλου καὶ πολλῶν ἄλλων κληρικῶν (διάλξεις). Ἐν Χαλανδρίᾳ δις.

Τέλος ἐν τῷ ἱδρύματι τοῦ Συλλόγου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Μενάνδρου 4, καὶ ἐνώπιον πυκνοτάτου ἀκροατηρίου ὁμιλῆσε δωδεκάκις κατὰ τὸ διαρρῶσαν ἐξάμηνον, ἐπὶ θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν δυσχερῶν καὶ δυσκολωτάτων θεμάτων, ἅτινα κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν κατέστησε δι' εὐμεθόδου δεξιότητος, τεχνολογίας καὶ ἀπαραμύλλου ρητορικῆς δευνότητος εὐληπτα, σαφῆ καὶ εἰς τὸ πολὺ κοινὸν εὐπρόσιτα.

Τὰ θέματα ταῦτα κατὰ χρονολογικὴν σειράν διαπραγματεύσεως τοῦτον ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Διευθυντοῦ εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α'. Ἀγία Γραφή καὶ ἱερὰ παράδοσις. β'. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐναντὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς τότε κρατούσης ἠθικῆς. γ'. Ἡ σπουδαιότης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἡ τελειότης τῆς Καινῆς. δ'. Τὸ φαινόμενον τοῦ θανάτου ἐναντὶ τοῦ γεγονότος τῆς ζωῆς. ε'. Ἀναίρεσις τῆς μετεμψυχώσεως. ς'. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ τὰ ἐν Κορίνθῳ Ἐκ-

κλησιαστικὰ σχίσματα. ζ'. Τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀλήθεια (ἐξ ἐποφύας φιλοσοφικῆς). η'. Σοφιστικὴ καὶ χριστιανικὴ Ἀπολογητικὴ. θ'. Ἡ ἀγαθοποιὸς καὶ φθοροποιὸς δύναμις τοῦ κακοῦ. ι'. Χριστιανικαὶ κατευθύνσεις καὶ ἱδεολογικὰ ρεύματα. ια'. Ἀναίρεσις τοῦ ὕλισμου. ιβ'. Ἀποδείξεις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

Κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν δὲ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ περὶ τοῦ κακοῦ καθόλου θέματος ἐξ ἐποφύας θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἱεροδιδασκαλείου Λαμίας κ. Νικόλ. Καψῆς προλογίζων τὸν ἡμέτερον Διευθυντὴν εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Μετ' ἐξαιρετικῆς χαρᾶς παρουσιάζομεν εἰς ὑμᾶς ἀγορητὴν τῆς σήμερον τὸν διαπρεπεῖ θεολόγον κ. Σπυρίδωνα Γουδέλην. Ἐν τῇ διαρκεί προσπαθείᾳ, ὅπως παρὰχωρῶμεν τὸ σεμνὸν τοῦ «Συλλόγου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν» βῆμα εἰς ἐπιστήμονας διαπρεπεῖς, καθηκὼν ἡμῶν ὑπελάδομεν νὰ παραχωρήσωμεν αὐτὸ καὶ εἰς τὸν κ. Γουδέλην, ὅστις παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας ἔχει θαυμαστὴν πολυμαθειαν, φλογερὰν πίστιν, ἐνθεον ὑπὲρ τῶν ἀληθειῶν τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας ζήλον, ἱερὸν ἐνθουσιασμόν καὶ συναρπάζουσιν εὐφράδειαν, δυνάμενος οὕτω νὰ ἐπιδράῃ εὐεργετικῶς ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν.

Τοιοῦτον, Κυρία καὶ Κύριοι, διαπρεπεῖ ἐκκλησιαστικὸν ρήτορα μέλλοντες ν' ἀκούσῃτε, παρακαλεῖσθε νὰ ἀκροασθῇτε αὐτοῦ μεθ' ὅλης ὑμῶν τῆς προσοχῆς, βέλαιοι δυνεῖς, ὅτι ἡ ψυχικὴ ὀφέλεια, ἣν ἐκ τοῦ κηρύγματος θὰ ἀρυσθῇτε, ἔσται σπουδαιότατη καὶ μεγίστη. Εἶναι δ' ἀπαραίτητος ἡ ὑμετέρα σύντονος προσοχή, διότι τὸ θέμα, ὅπερ θὰ ἀναπτύξῃ ἐνώπιον ὑμῶν, εἶναι οὐ μόνον σημαντικώτατον, ἀλλὰ καὶ δυσχερέστατον. Ὁ καθηγητὴς κ. Γουδέλης παρακαλεῖται νὰ λάβῃ τὸν λόγον».

ΑΚΥΡΩΣΙΣ ΝΟΜΟΥ

Κατόπιν ἐγκαίρου ἐπεμβάσεως τοῦ ἀξιότιμου Ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Νικολάου Λούβαρι καὶ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἠκυρώθη τὸ ἀπὸ 11 Ἰανουαρίου 1944 Νομοθετικὸν Διάταγμα, δι' ὃ ὁποῦ τύπον δῆθεν φιλανθρωπικοῦ ἱδρύματος εἶχεν ἱδρυθῇ ἐν Ἑλλάδι «Ἐλευθέρα Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῇ 15ῃ Ἰουνίου ἐ. ἐ. μετὰ τῶν διαφόρων ἐνδιαφερομένων ἀνακοινώσεων ἐγένοντο καὶ δύο σοβαραὶ ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις τῶν Ἀκαδημαϊκῶν κ. Α. Ὁρλάνδου καὶ κ. Ν. Βέη, τοῦ μὲν πρώτου ἀνακοινώσαντος περὶ νέων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν, ὅς ἀνέγνω ἐπὶ τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ δὲ δευτέρου ἀποκαταστήσαντος τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου ἱστοριογράφου Κωνσταντίνου Σάθα διὰ τῆς παρουσίας τοῦ πρωτοτύπου τοῦ χειρογράφου χρονικοῦ τοῦ Γαλαξιδίου, ὅπερ ἀτόπως εἰχε θεωρηθῇ ὡς ὑποβολιμαῖον.

ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Διὰ τὸν κ. Ὑπουργόν τῆς Παιδείας.

Ἐπιτροπὴ ἐκ φοιτητῶν πασῶν τῶν Σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν παρουσιασθεῖσα εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ ἡμετέρου Περιοδικοῦ ἀνεκίνησεν ὅτι ἐπισκεφθεῖσα τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργόν τῆς Παιδείας κ. Ν. Λούβαριν ὑπέβαλεν ὑπόμνημα ἐν ᾧ ἐκθέτει τοὺς λόγους, οἵτινες συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀναναφορᾶς τῆς διὰ νεωτέρου νόμου καταργηθείσης διατάξεως περὶ ἐξετάσεως τῶν φοιτητῶν κατὰ τὰς τμηματικὰς ἐξετάσεις ἐνώπιον τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκ καθηγητῶν διδασκόντων τὸ αὐτὸ μάθημα. Τὸ «Πνεῦμα» συνηγορεῖ ἐκθύμως ὑπὲρ τοῦ δικαίου τούτου φοιτητικοῦ αἰτήματος.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

1. *Ἡ ἀντιδικία τῶν τόνων*. Ἐκ τῶν συνεδριῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁμιλίαι τῶν τακτικῶν καθηγητῶν Ν. Ἐξαρχοπούλου, Ε. Σκάσση, Ε. Πεζοπούλου, Ι. Καλιτσουνάκη, Κ. Λογοθέτου, Φ. Κουκουλέ, Α. Χατζῆ, Γ. Σακελλαρίου, Γ. Οικονόμου, Ν. Βλάχου, Α. Ὁρλάνδου, Σ. Μαρινάτου, Γ. Ζώρα, Β. Φάβη. Ἀθῆναι 1944 [Ἐκδοτ. Οἶκος Τζάκα-Δελαγραμμάτικα]. Σελίδες η' + 562.

2. Κωνσταντῖνος Ι. Λογοθέτης, *Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐγέλου καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν νεωτέραν καὶ σύγχρονον διανόησιν*. Ἀθῆναι 1939. Τόμοι δύο.

3. Ἀντώνιος Χ. Χατζῆς, *Ἡ πόλις Ἑλλή, ἡ μητρόπολις τῆς Ἑλλάδος*. Ἀθῆναι 1941.

4. Max Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*. Berlin 1941.

5. Γεώργιος Πετρόπουλος, *Ἱστορία καὶ εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ὡς εἰσαγωγή εἰς τὸ ἐν Ἑλλάδι Ἀστικὸν δίκαιον καὶ εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα*. Ἀθῆναι 1944.

6. *Εὐριπίδου Ἰκέτιδες* (κείμενον — εἰσαγωγή — σχόλια) ἔκδ. Παναγιώτου Ι. Χατζῆ. Ἀθῆναι <1944>. (Πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν).

7. Γεώργιος Α. Σωτηρίου, *Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία*. Τόμος Α'. Χριστιανικὰ Κοιμητήρια - Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχιτεκτονικὴ. Ἀθῆναι 1942. Σελίδες κϛ' + 519 + εἰκόνες καὶ σχέδια 315.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΠΡΩΗΝ «ΠΥΡΣΟΣ» Ἱερὰ ὁδὸς 61